

LAPSIASIAVALTUUTETUN VUOSIKIRJA 2015

HARVOJEN YHTEISKUNTA VAI KAIKKIEN KANSAKUNTA?

Hallituskausi 2011–2015 lapsen oikeuksien näkökulmasta

Sisällys

- 4 Lapsiasiavaltuutetun esipuhe
- 7 Barnombudsmannens förord
- 10 Foreword by the Ombudsman for Children in Finland

ARVIOI JA SEURAA

- 14 **Suomen lapsipolitiikka tienristeyksessä – analyysi lasten hyvinvoinnin muutostekijöistä**
- 15 **Arvio hallituskauden 2011–2015 toimenpiteiden vaikutuksista lapsiin**
- 20 Materiaalinen elintaso
- 22 Koulu ja oppiminen
- 24 Kasvuympäristön turvallisuus
- 26 Terveys ja hyvinvointi
- 28 Perhe, vapaa-aika ja osallisuus
- 30 Yhteiskunnan tarjoama tuki ja suojelu
- 35 Erityisryhmien tarkastelua

EDISTÄÄ JA KEHITTÄÄ

- 39 Kansalaisyhteydenotot
- 40 Aloitteet
- 42 Kannanotot
- 43 Lausunnot
- 45 Vuosikirja

VERKOSTOI JA VIESTII

- 47 Lapsiasianeuvottelukunta
- 48 Nuoret neuvonantajat
- 49 Lasten sivut

TOIMISTO

- 51 Henkilöstö
- 52 Toimisto näkyvillä, kuuluvilla
- 54 Hallinto ja talous

A man with short brown hair and a light beard is smiling at the camera. He is wearing a bright orange crewneck sweater over a blue collared shirt. He is sitting in front of a large window with white frames. The lighting is warm and natural, coming from the window. An orange banner is overlaid across the middle of the image.

Lapsiasiavaltuutetun esipuhe

HARVOJEN YHTEISKUNTA VAI KAIKKIEN KANSAKUNTA?

Lapsiasiavaltuutetun toimiston työ pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen (SopS 59 ja 60/1991) sekä lakiin lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004) ja valtioneuvoston asetukseen lapsiasiavaltuutetusta (274/2005). Työtä viitoittaa lapsiasiavaltuutetun strategia^[1], jota vuosittainen toimintasuunnitelma konkretisoi.

Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain toimintakertomuksensa valtioneuvostolle (laki lapsiasiavaltuutetusta 3 §). Toimintakertomusta kutsutaan Vuosikirjaksi. Kertomukseen on sisällytettävä arvio lasten oikeuksien toteutumisesta, lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä sekä lainsäädännössä havaituista puutteista. Vuoden 2014 lopulla eduskunta teki lakiin lapsiasiavaltuutetusta lisäyksen, jonka mukaisesti lapsiasiavaltuutettu antaa kertomuksen toimialaltaan eduskunnalle joka neljäs vuosi.

Nyt käsillä oleva Vuosikirja luovutetaan ensimmäistä kertaa pääministerille korostaen koko valtioneuvoston ja kaikkien ministeriöiden roolia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanossa.

Vuosikirjaa varten pyydettiin laajasti viranomaisilta, järjestöiltä sekä yksittäisiltä asiantuntijoilta lausunnot hallituskauden toimista ja niiden vaikutuksista lapsiin (lausuntoaika 14.11.–15.12.2014, yhteensä 43 kpl, LAPS/202/2014).

Vuosikirjassa luodaan katsaus muutostekijöihin lasten hyvinvoinnissa ja Suomen lapsipolitiikassa jaoteltulla vahvuudet-heikkoudet-uhat-mahdollisuudet.

Vuosikirjan arvio-osassa seurataan Lasten hyvinvoinnin kansallisten indikaattoreiden^[2] teemajaottelua:

- Materiaalinen elintaso
- Kasvu ympäristön turvallisuus
- Terveys ja hyvinvointi
- Koulu ja oppiminen
- Perhe, vapaa-aika ja osallisuus
- Yhteiskunnan tarjoama tuki ja suojele

Kussakin kuudessa kohdassa on luotu katsaus YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskeviin viimeisimpiin suosituksiin vuodelta 2011, annettu arvio lasten hyvinvoinnista pohjautuen Lasten hyvinvoinnin kansallisiin indikaattoreihin, tehty yhteenveto hallituskauden keskeisistä toimista sekä näiden pohjalta annettu lapsiasiavaltuutetun arvio ja suositukset. Erityisryhmien kysymyksiä on käsitelty omana kokonaisuutenaan.

Viitattaessa hallitusohjelmiin niillä tarkoitetaan pääministeri Jyrki Kataisen ja pääministeri Alexander Stubbin hallitusohjelmia (22.6.2011, 24.6.2014). Vuosikirjassa luodaan myös katsaus lapsiasiavaltuutetun toimiston työhön vuonna 2014. Vuosikirja on jaoteltu neljään kokonaisuuteen vuoden 2014 syksyllä luodun toimintasuunnitelma- ja otellun mukaisesti:

1. Arvioi ja seuraa
2. Edistää ja kehittää
3. Verkostoi ja viestii
4. Toimisto

Hallituskauden toimien arviointia vaikeuttaa monien hallituksen keskeisten tavoitteiden ja niitä koskevan valmistelun venyminen hallituskauden lopulle. Lasten oikeuksien toteutumiseen sekä palvelujärjestelmän toimivuuteen lasten ja lapsiperheiden kannalta liittyvät muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos (sote-uudistus) ja varhaiskasvatuslain uudistus, joiden lopputulemasta ei hallituskauden lopussa ole ollut varmuutta ja selvyyttä.

Vuosikirjassa lapsilla tarkoitetaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti alle 18-vuotiaita, joita Suomessa on noin 1,1 miljoonaa. Yhteensä lapsiperheisiin kuuluu väestöstä noin 40 prosenttia. Onkin ymmärrettävää, että lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin kehitys eivät ole lineaarisia suuntaan tai toiseen, vaan tilannekuvassa on monta ristikkäistä kehityssuuntaa samaan aikaan. Tätä voidaan kuvata huolipuheena muun muassa sanoilla eriarvoistuminen, terveyserojen kasvu, sosiaalisen kierron tai nousun pysähtyminen.

Lasten oma yleisarvio hyvinvoinnistaan ja elämästään on Suomessa valoisa. Se on Pohjoismaista paras. Lapsistamme noin 90 prosenttia kokee elämänsä hyvänä.^[3]

Vaikka Suomi on yksi ihmiskunnan parhaista maista elää lapsena, nykytilan pysyttäminen ei ole elinvoimaisen kansakunnan tavoite. Pystymme parempaan. Suomen on pystyttävä yhdistämään alati syventyvä tutkimustieto lapsen kasvusta ja kehityksestä dynaamiseen yhteiskunnan uudistamiseen – menemättä kuitenkaan hallitsemattomaan muutosmyllyyn. Lapsista näemme huomenna, mikä meille aikuisille on ollut tärkeää tänään. Kestävä yhteiskunta perustuu huolenpitoon lapsista.

Läpileikkaavana johtopäätöksenä voidaan todeta, että YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettuutta sitovana juridisena ihmisoikeussopimuksena pitää vahvistaa Suomessa kaikilla hallinnon tasoilla sekä työmarkkinajärjestöjen ja elinkeinoelämän piirissä.

Kiitän koko valtioneuvostoa sekä erityisesti sosiaali- ja terveysministeriötä, ulkoasiainministeriötä, oikeusministeriötä ja valtiovarainministeriötä yhteisestä työstä.

Kiitän Suomen eduskuntaa sekä erityisesti työ- ja tasa-arvovaliokuntaa tärkeistä strategisista muutoksista lakiin lapsiasiavaltuutetusta vuoden 2014 sysistuntokaudella.

Kiitän maamme lapsi-, nuoriso- ja perhejärjestöjä niiden väsymättömistä ponnisteluista lapsiystävällisen yhteiskunnan puolesta.

Kiitän uskonnollisia yhdyskuntia niiden roolista lapsen oikeuksien edistäjinä sekä erityisesti Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa esimerkillisestä suunnannäyttäjän tahdosta lapsivaikutusten arvioinnissa.

Kiitän tutkimusyhteisöjämme ja yksittäisiä tutkijoita vahvasta ja alati kehittyvästä tietoperustasta.

Erityisen kiitoksen osoitan Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle, joka julkaisi vuoden 2014 lopulla Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit.

Kiitän tiivistä työtoveruudesta YK:n lapsen oikeuksien komiteaa ja sen valmistelijoita, Euroopan Neuvoston lapsioikeustoimijoita sekä Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkostoa ENOCia, jonka merkitys yhteisen Euroopan rakentamisessa on osoittautunut tärkeämmäksi kuin pystyimme muutama vuosi sitten aavistamaan.

Kiitän Nuoria neuvonantajiani hyvistä virikkeistä ja antoisista keskusteluista.

Kiitän toimistoani erinomaisesta työotteesta ja lapsiasiavaltuutetun tehtävän ennakoluulottomasta kehittämisestä.

Paraskin instrumentti vaatii säännöllisen virittämisen. Siksi lain lapsiasiavaltuutetusta uudistaminen oli välttämätöntä.

Toisekseen lapsiasiavaltuutetun toimistossa toimeenpannut uudistukset näkyvät jo työhyvinvoinnissa sekä työn tuottavuudessa ja laadussa. Vähintä ei ole viestinnän ja tehtävän tunnettuuden lisääntyessä kansalaisyhteydenottojen tehokas ja oikeusturvan kannalta laadukas hoitaminen.

Kolmanneksi YK:n lapsen oikeuksien komitean suosituksesta tiivistynyt yhteistyö eduskunnan oikeus-

asiamiehen kanssa on tärkeää. Tästä yhtenä osoituksena on lapsiasiavaltuutetun toimiston vuoden 2014 syksyllä tekemänä viranomaiskantelu sairaalassa olevien lasten oikeudesta perusopetukseen.

Mutta ilman osastosihteeri Pirkko-Liisa Raution kalenteri- ja organisoimistaitoja lapsiasiavaltuutettu olisi usein väärässä paikassa väärään aikaan.

Ilman lakimies Merike Helanderin kykyä hahmottaa laajoja asiakokonaisuuksia ja yhdistää niihin lapsen oikeuksien näkökulma monen lain valmistelu olisi ohutta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen suhteen.

Ilman ylitarkastaja Terhi Tuukkasen (viransijaisena 1.1.–30.6.2014) osaamista lasten osallisuudesta, kuulemisesta ja uusien mobiilikasvu ympäristöjen merkityksestä emme olisi lasten arjen sykkeessä ja tulevaisuudessa.

Ilman ylitarkastaja Raija Harju-Kivistä (viransijaisena) toimiston tietotaito lastensuojelulasten kuulemiseen ja kokemustiedon hyödyntämiseen sekä lasten hyvinvoinnin tietopohjan kehittämiseen olisi vaatimattomampaa.

Ilman ylitarkastaja Jouko Laaksosen (viransijaisena 1.7.–31.12.2014) ahkeraa luonnetta eivät lapsen oikeuksien viestinnän koordinaatio ja yliopistoyhteistyö olisi edenneet yhtä hyvin.

Edeltäjäni Maria Kaisa Aulaa kiitän uutterasta työstä ja ladun avaamisesta lapsiasiavaltuutetun virassa.

Lopulta kiitän Suomen lapsia – ilman teitä meillä ei olisi mitään, etenkin tulevaisuutta.

Jyväskylässä 27.3.2015

Tuomas Kurttila

Lapsiasiavaltuutettu, 1.5.2014 alkaen

[1] Lapsiasiavaltuutetun toimiston uusi strategia 3.9.2014, liite 1.

[2] THL:n Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet.

[3] WHO-koululaistutkimus/JY (vastaajina 11-, 13-, 15-vuotiaat, 2010).

ETT SAMHÄLLE FÖR FÅTALET ELLER EN NATION FÖR ALLA?

Barnombudsmannens förord

Arbetet vid Barnombudsmannens byrå bygger på FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991) samt på lagen om barnombudsmannen (1221/2004) och förordningen om barnombudsmannen (274/2005). Arbetets riktlinjer presenteras i barnombudsmannens strategi^[1], som får ett konkret uttryck i den årliga verksamhetsplanen.

Barnombudsmannen lämnar årligen en berättelse om sitt verksamhetsområde till statsrådet (lag om barnombudsmannen 3 §). Berättelse kallas för Årsboken.

Berättelsen ska innehålla en bedömning av hur barnets rättigheter tillgodoses och om hur barnens välfärd och levnadsförhållanden har utvecklats samt om brister som uppdagats i lagstiftningen. I slutet av år 2014 gjorde riksdagen ett tillägg till lagen om barnombudsmannen. Enligt tillägget lämnar barnombudsmannen en berättelse om sitt verksamhetsområde till riksdagen vart fjärde år.

Den aktuella årsboken lämnas nu för första gången till statsministern. I anslutning till detta vill jag betona hela statsrådets och alla ministeriers roll när det gäller att verkställa FN:s konvention om barnets rättigheter.

För Årsboken kontaktades ett stort antal myndigheter, organisationer och enskilda sakkunniga med en begäran om utlåtande om de åtgärder som vidtagits under regeringsperioden och om deras effekter för barnen (remisstid 14.11–15.12.2014, sammanlagt 43 st., LAPS/202/2014).

Årsboken ger en översikt över de förändringsfaktorer som påverkar barnens välbefinnande och Finlands barnpolitik. Som hjälp används indelningen svaghet-er-styrkor-hot-möjligheter.

I Årsbokens utvärderingsdel iaktas temaindelningen för de nationella indikatorerna för barnens välfärd ^[2]:

- Materiell levnadsstandard
- Uppväxtmiljöns trygghet
- Hälsa och välfärd
- Skola och lärande
- Familj, fritid och delaktighet
- Stöd och skydd från samhället

I var och en av dessa sex punkter ges en översikt av de senaste rekommendationerna gällande Finland av FN:s kommitté för barnets rättigheter från 2011, presenteras en bedömning av barnens välbefinnande utifrån de nationella indikatorerna för barnens välbefinnande, läggs fram ett sammandrag av de viktigaste åtgärderna som vidtagits under regeringsperioden och lämnas barnombudsmannens bedömning och rekommendationer.

Frågor som gäller specialgrupper behandlas som en separat helhet. Hänvisningarna till regeringsprogram avser statsminister Jyrki Katainens och statsminister Alexander Stubbs regeringsprogram (22.6.2011, 24.6.2014).

Årsboken ger också en översikt över arbetet vid barnombudsmannens byrå år 2014. Årsboken har indelats i fyra helheter utifrån den indelning av verksamhetsplaneringen som infördes hösten 2014:

1. Utvärderar och följer upp
2. Främjar och utvecklar
3. Bygger nätverk och kommunicerar
4. Byrån

Utvärderingen av åtgärderna under regeringsperioden försvåras av att beredningen och genomförandet av många centrala mål i regeringsprogrammet drog ut på tiden och skedde först mot regeringsperiodens slut. Genomförandet av barnets rättigheter och servicesystemets funktion med tanke på barn och barnfamiljer påverkas bland annat av reformen av servicestrukturen inom social- och hälsovården och reformen av lagen om småbarnspedagogik, och vid utgången av regeringsperioden fanns ingen säkerhet eller klarhet om resultatet av dessa reformprojekt.

Med barn avses i årsboken i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter personer som inte fyllt 18 år. Det finns cirka 1,1 miljoner sådana personer i Finland. Sammanlagt 40 procent av befolkningen i Finland tillhör barnfamiljer. Det är förståeligt att utvecklingen av barnens rättigheter och välbefinnande inte går lineärt i någon bestämd riktning, utan att läget samtidigt påverkas av flera utvecklingstrender som kan motverka varandra. Detta kan beskrivas som orosprat, och betecknas med begrepp som polarisering, växande hälsoskillnader och avstannad social mobilitet eller uppgång.

Själv ger barnen sitt välmående och liv i Finland ett bra allmänt betyg. De finländska barnens bedömning är faktiskt bäst i hela Norden. Cirka 90 procent av våra barn upplever att de har ett gott liv.^[3]

Även om Finland är ett av de bästa länderna för barn i hela mänskligheten, kan bevarandet av det rådande läget inte vara ett mål för ett livskraftigt folk. Vi kan bli ännu bättre. Finland ska kunna kombinera den allt djupare forskningsbaserade informationen om barnets uppväxt och utveckling med en dynamisk reform av samhället – utan att låta förändringarna skena iväg utom kontroll. På våra barn ser vi i morgon vad vi vuxna anser är viktigt i dag. Ett hållbart samhälle bygger på omsorg om barnen.

Som en allmän slutsats kan man konstatera att kunskaperna om FN:s konvention om barnets rättigheter som ett juridiskt bindande avtal om de mänskliga rättigheterna ska förstärkas på alla nivåer inom förvaltningen i Finland, och även bland arbetsmarknadsorganisationerna och i näringslivet.

Jag tackar hela statsrådet och särskilt social- och hälsovårdsministeriet, utrikesministeriet, justitieministeriet och finansministeriet för vårt gemensamma arbete.

Jag tackar Finlands riksdag och särskilt arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för de viktiga strategiska ändringarna i lagen om barnombudsmannen under höstsessionsperioden 2014.

Jag tackar barn-, ungdoms- och familjeorganisationerna i vårt land för deras uthålliga arbete för ett barnvänligt samhälle.

Jag tackar de religiösa samfundet för deras roll inom främjandet av barnets rättigheter och särskilt Finlands evangelisklutherska kyrka för en föredömlig

vilja att agera som föregångare inom bedömning av konsekvenser för barn.

Jag tackar våra forskarsamfund och enskilda forskare för den starka informationsbasen som utvecklas hela tiden.

Ett särskilt tack vill jag rikta till Institutet för hälsa och välfärd THL, som publicerade nationella indikatorer för barnens välfärd i slutet av 2014.

För det intensiva kollegiala samarbetet tackar jag FN:s kommitté för barnets rättigheter och dess beredare, aktörerna för barnets rättigheter inom Europarådet samt nätverket för Europas barnombudsmän ENOC, som har haft en större betydelse för arbetet med att bygga ett gemensamt Europa än vi kunde vänta oss för några år sedan.

Jag tackar min byrå för det utmärkta greppet om jobbet och för det fördomsfria utvecklandet av barnombudsmannens uppdrag. Även det bästa instrumentet måste stämmas regelbundet. Därför var det nödvändigt att reformera lagen om barnombudsmannen. För det andra syns de reformer som gjorts vid barnombudsmannens byrå redan i arbetshälsan och i arbetets produktivitet och kvalitet. Detta gäller inte minst vår uppgift att sköta medborgarkontakterna effektivt och på ett rättsskyddsmässigt högklassigt sätt.

Antalet medborgarkontakter är på uppgång genom den ökade kommunikationen och de ökade kunskaperna om barnombudsmannens uppdrag. För det tredje har barnombudsmannens samarbete med riksdagens justitieombudsman intensifierats i enlighet med en rekommendation av FN:s kommitté för barnets rättigheter. Ett bevis på detta är det klagomål om rätten till grundläggande utbildning för barn som är intagna på sjukhus som barnombudsmannens byrå anförde hösten 2014.

Utan avdelningssekreterare Pirkko-Liisa Rautios skickliga kalenderhantering och organisationsförmåga skulle barnombudsmannen ofta vara på fel plats vid fel tidpunkt.

Utan juristen Merike Helanders förmåga att gestalta omfattande ärendehelheter och betrakta dem med perspektiv på barnets rättigheter skulle beredningen av många lagar vara alltför lätt i ljuset av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Utan överinspektör Terhi Tuukkanens (tf. 1.1–30.6.2014, permanent anställd 1.1.2015–) kompetens inom barnens delaktighet, hörandet av barn och betydelsen av de nya mobila uppväxtmiljöerna skulle vi inte kunna följa med pulsen i barnens vardag och framtid.

Utan överinspektör Raija Harju-Kivinen skulle byrån ha ett knappare kunnande inom hörandet av barn som är klienter inom barnskyddet, utnyttjandet av erfarenhetsbaserad information och utvecklandet av informationsbasen om barnens välfärd.

Utan överinspektör Jouko Laaksonens (1.7–31.12.2014) energiska personlighet skulle samordningen av kommunikationen om barnets rättigheter och samarbetet med universiteten inte ha löpt så bra.

Jag tackar min företrädare Maria Kaisa Aula för det flitiga arbetet och för hennes insatser som pionjär i uppgiften som barnombudsman.

Avslutningsvis tackar jag Finlands barn – utan er skulle vi inte ha någonting, framför allt ingen framtid.

Jyväskylä 27.3.2015

Tuomas Kurttila

Barnombudsman, 1.5.2014–

[1] Den nya strategin för barnombudsmannens byrå 3.9.2014, bilaga 1.
[2] THL:s databank för statistik och indikatorer SOTKANet.
[3] WHO:s elevenkät/JY (respondenter 11-, 13-, 15-åringar, 2010).

DO WE WANT A SOCIETY FOR THE FEW OR A NATION FOR ALL?

Foreword by the Ombudsman for Children in Finland

The work of the Office of the Ombudsman for Children is based on the UN Convention on the Rights of the Child (UN CRC, 59/1991 and 60/1991), the Act on the Ombudsman for Children (1221/2004) and the Government Decree on the Ombudsman for Children (274/2005).

This work is guided by the strategy of the Ombudsman for Children,^[1] while more concrete guidance is provided by an annual action plan.

The Ombudsman for Children in Finland reports on an annual basis to the government (Act on the Ombudsman for Children, Article 3) using the Annual Report of the Ombudsman for Children.

The report must provide an assessment of the realisation of children's rights, the development of the welfare and living conditions of children, and any shortcomings in the related legislation. At the end of 2014, the Parliament of Finland added a section to the Act on the Ombudsman for Children, stating that the Ombudsman for Children in Finland must also report to Parliament every four years.

This year marks the first occasion on which the annual report has been presented to the Prime Minister, thereby emphasising the role of the government and its ministries in the implementation of the UN CRC in Finland.

An array of authorities, organisations and individual experts were invited to provide their opinions on

actions performed during the government term and their effects on children (the collection period was from 14 November to 15 December 2014, 43 opinions were received in total, LAPS/202/2014).

The annual report reviews the change factors in child welfare and child policy in Finland by means of a SWOT analysis. The assessment section uses the themes specified in Children's welfare indicators in Finland^[2]:

- Material standard of living
- Safe environment in which to grow up
- Health and well-being
- School and learning
- Family, leisure time and social inclusion
- Support and protection provided by society

Each of the six sections includes a review of the latest recommendations made to Finland by the UN Committee on the Rights of the Child in 2011, an assessment of child welfare in Finland based on the above-mentioned indicators, an overview of key measures taken during the government term, and the assessment and recommendations of the Ombudsman for Children based on these. Questions involving special groups are discussed separately.

In this report, government programmes refer to those of Prime Minister Jyrki Katainen and Prime Minister Alexander Stubb (22 June 2011 and 24 June 2014, respectively). The annual report also includes a review of the work of the Office of the Ombudsman for Children in 2014.

The report is divided into four sections, according to the categories introduced in the action plan in the autumn of 2014:

1. Assessment and monitoring
2. Promotion and development
3. Networking and communications
4. Office of the Ombudsman for Children

Assessment of government actions is hindered by the fact that many of the key objectives and their preparation did not occur until the end of the term. Developments such as the social welfare and health care (SOTE) reform and the reform of the Early Childhood Education Act will affect the fulfilment of the rights of the child and the effectiveness of the service system

from the perspective of children and families with children. The final result of both reforms remained unclear at the end of the government term.

The definition of children in this annual report is the same as in the UN CRC, i.e. everyone under 18 years of age is considered a child. There are some 1.1 million children in Finland. In total, approximately 40 per cent of the population lives in a family with children.

It is important to remember that the development of the rights of children and child welfare is not linear in nature, but subject to several development trends that may also be contradictory. Concern about this can be expressed using terms such as social inequality, increasing health inequality and the fluctuation of social mobility or advancement.

Children in Finland assess their overall welfare and quality of life in positive terms. These are of the highest level in the Nordic countries. Some 90 per cent of children in Finland consider that they lead good lives.^[3]

Despite the fact that Finland provides one of the best living environments in the world for children, resting on our laurels is not a suitable approach for a dynamic country. We can do even better! Finland must find a way of integrating its growing scientific knowledge on the growth and development of children with a dynamic but controlled approach to renewing our nation.

The children of tomorrow will reveal what the adults of today considered important. Caring for children forms the basis of a sustainable society.

Overall, it can be concluded that awareness of the UN CRC as a legally binding human rights agreement should be enforced at all levels of public administration in Finland, as well as among labour market organisations and businesses.

I would like to thank the government, in particular the Ministry for Social Affairs and Health, the Ministry for Foreign Affairs, the Ministry of Justice and the Ministry of Finance, for their excellent cooperation.

I would also like to thank the Parliament of Finland, in particular its Employment and Equality Committee, for the important strategic changes introduced in the Act on the Ombudsman for Children in the autumn of 2014.

In addition, I would like to thank Finnish associations working with children, young people and families for their tireless efforts to promote a child-friendlier society.

Religious communities also deserve my thanks for their role in promoting the rights of children, particularly the Evangelical-Lutheran Church of Finland for its exemplary pioneering work in child impact assessments.

I would also like to thank the various communities and individuals involved in research for the strong and growing scientific knowledge base supporting our work.

In particular, I would like to thank the National Institute for Welfare and Health for the publication of the Children's welfare indicators in Finland towards the end of 2014.

I would also like to thank the UN Committee on the Rights of the Child and the individuals involved in its preparatory work, the Council of Europe and the European Network of Ombudspersons for Children (ENOC), whose role in the construction of a united Europe has proven more important than could have been foreseen just a few short years ago.

I would like to thank my young advisors for their stimulating ideas and rewarding discussions.

May I also thank the employees of the Office of the Ombudsman for Children for their outstanding work and open-minded attitude towards the further development of the Ombudsman's role. Even the very best of instruments require regular tuning. This is why it was so important that the Act on the Ombudsman for Children be reformed.

Secondly, the reforms introduced within the Office of the Ombudsman for Children have already improved job satisfaction and the effectiveness and quality of work there. As communications and awareness increase, it is crucial that contacts by citizens are processed effectively to ensure the legal protection of children.

Thirdly, as recommended by the UN Committee on the Rights of the Child, closer cooperation with the Parliamentary Ombudsman is of major importance. An example of such closer cooperation is the complaint issued by the Office of the Ombudsman for Children in the autumn of 2014 on the right of hospitalised children to basic education.

I would simply be lost without the superb organisational and time management skills of our Departmental Secretary, Pirkko-Liisa Rautio.

Without Lawyer Merike Helander's ability to understand major concepts with due consideration for the rights of the child, preparatory work on legislation would have been lacking in terms of the UN CRC.

Without the expertise of Senior Officer Terhi Tuukkanen's (deputy from 1 January to 30 June 2014) in child participation, consultation and the importance of mobile growth environments, we would be less in tune with the everyday lives and future of children.

Without Senior Officer Raija Harju-Kivinen (deputy), the level of know-how in the Office of the Ombudsman for Children on the consultation of children in child welfare services, the utilisation of the knowledge acquired and the further development of child welfare knowledge would be lacking.

Without the tireless contributions of Senior Officer Jouko Laaksonen (deputy from 1 July to 31 December 2014), the coordination of information on the rights of the child and University cooperation would not have proceeded as smoothly.

I would like to thank my predecessor, Maria Kaisa Aula, for her outstanding pioneering work as the Ombudsman for Children in Finland.

Finally, I would like to thank Finland's children. Without you, we would have nothing – above all, we would lack a future.

In Jyväskylä, on 27 March 2015

Tuomas Kurttila

Ombudsman for Children in Finland since 1 May 2014

[1] Den nya strategin för barnombudsmannens byrå 3.9.2014, bilaga 1.
[2] THL:s databank för statistik och indikatorer SOTKANet.
[3] WHO:s elevenkät/JY (respondenter 11-, 13-, 15-åringar, 2010).

A close-up, soft-focus photograph of a baby's face, showing the eye, nose, and mouth. The baby is looking slightly to the side. A green diagonal band cuts across the middle of the image, serving as a background for the text.

Arvioi ja seuraa

TEHTÄVÄSSÄÄN LAPSIASIAVALTUUTETUN TULEE

(laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §):

- arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista
ja seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita
- seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa
sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin

SUOMEN LAPSIPOLITIikka TIENRISTEYKSESSÄ – ANALYYSI LASTEN HYVINVOINNIN MUUTOSTEKIJÖISTÄ

VAHVUUDET

Palvelu on ihminen, johon on pystyttävä luottamaan

Korkeasti koulutetut ammattilaiset ovat lasten hyvinvoinnin ja palvelujärjestelmän luotettavuuden kanalta ratkaisevia.

Monelta osin suomalaiset lapset ja perheet luottavat ammattilaisiin.^[1] Tämä vaatii ammattilaisilta vahvaa peruskoulutusta, osaamisen ylläpitoa ja kehittämistä sekä ammattilaisten uusien tieto-taito-tarpeiden tunnistamista.

Muun muassa varhaiskasvatukseen tarvitaan lisää lastentarhaopettajia. Usein lasten kohtaamisissa palveluissa kyse on juuri ihmisistä, ammattilaisista. Kun lapsi kohtaa palvelun, hän kohtaa ihmisen. Kansalaisten luottamus palveluihin on luottamusta ammattilaisiin.

Siksi ammatillisista pätevyysvaatimuksista tinkiminen on suorassa yhteydessä palveluiden tason laskuun. Esimerkiksi peruskoulun hyviä oppimistuloksia selittää osaltaan opettajien korkea koulutustaso.

Lailla on maata rakennettava

Suomen malli lasten hyvinvointipolitiikassa perustuu vahvaan säädosohjaukseen, joka sisältää normiohjauksen muun muassa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista.

Lähtökohtaisesti lapsia koskevat palvelut on rakennettu säädöksille eli valtiota ja kuntia sitovaan lainsäädäntöön. Niin sanotut normitalkoot eivät ole vielä yksityiskohtaisesti sisältäneet pohdintaa lapsia koskevien peruspalvelujen säädosperustan heikentämisestä.

Toisaalla kuntien rahoituspohjassa muutos yleisiin valtionosuuksiin ilman niin sanottua korvamerkintää on vähentänyt normi- ja budjettiohjauksen yhteisvaikutusta. Toisin sanoen lainsäädäntö luo sisältöjä, mutta kuntien päätöksenteon ja valintojen varassa on näiden sisältöjen toteuttaminen.

Ministeriöiden erityisavustuksin toimialalle kohdenetusti osoitetut määrärahat kertovat ministeriöiden tarpeesta ohjata lainsäädännön toimeenpanoon budjettivaroja. On huolehdittava lapsen oikeudet tunnistavasta kansallisesta lainsäädännöstä, rahoituksesta

ja normien sitovuudesta kuntien toimeenpanossa. Lainsäädännön toimeenpanosta kunnissa on huolehdittava.

Tutkimustoiminnan pitkäjänteisyys peruskivi

Suomalainen lapsuus-, nuoriso- ja perhetutkimus on korkeatasoista ja kansainvälisesti tunnustettua. Tutkimustoiminnan toteuttaminen monen eri yliopiston ja korkeakoulun sekä viranomaisten ja erillisten tutkimusyhteisöjen toimesta on luonut laajan verkoston, jonka koordinoimiseksi on viime vuosina kehitetty muun muassa yliopistojen ja sektoritutkimuslaitosten suhteita. Samalla on lisätty valtioneuvoston strategisesti ohjaamia tutkimusmäärärahoja.

Lasten hyvinvointitutkimuksen merkittävä vahvuus Suomessa ovat pitkäkestoiset, luotettavat ja lasten osallisuuden huomioon ottavat seurantatutkimukset. Suomen homogeeninen ja hyvin tavoitettavissa oleva väestöpohja mahdollistaa pitkäkestoiset kysely-, rekisteri-, tilasto- ja seurantatutkimukset.

Viime vuosina tätä tietoa on saatu populaaristettua ja ohjattua yhä suoremmin avoimesti kaikkien toimijoiden käyttöön verkkopohjaisilla indikaattori- ja tietopankeilla, joista voidaan mainita muun muassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämät Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit, TEAviisari, valtioneuvoston kanslian ja Tilastokeskuksen

Findikaattorit sekä valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan ylläpitämät Nuorten hyvinvointi-indikaattorit.^[2]

Esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen sekä Tilastokeskukseen kohdistuvat rahoitusleikkaukset vaarantavat pitkäjänteisen lasten hyvinvointiin liittyvän tietopohjan vahvistamisen.

HEIKKOUEDET

Oppimis- ja terveyserot repeytyvät

Suomessa varakkaimpien ja korkeimmin koulutettujen vanhempien jälkeläiset etenevät koulutuksessa muita pidemmälle.

Esimerkiksi sijoittuminen painotettuun opetukseen on vähäisempää heikommista sosiaalisista taustoista tulevilla lapsilla, vaikka oppimistuloksissa ei olisi lasten kesken eroa.

Suomen onnistuminen mahdollisuuksien tasa-arvos-
sa, jossa yhteiskuntapolitiikka on vahvistanut jokai-
sen lapsen kasvua täyteen potentiaaliinsa, on rapau-
tumassa. Noin joka viidennen suomalaisen lapsen
koulutuspolku päättyy vailla ylioppilastutkintoa tai
ammattillista perustutkintoa.^[3]

Terveyserojen osalta on nähtävissä sama kehitys kuin
oppimispoluissa. Heikommasta sosiaalisesta taust-
asta tulevien vauvojen syntymäpaino on noin 200
grammaa pienempi.^[4]

Toisen asteen opiskelijoiden terveyserot ovat huo-
mattavat lukio-opiskelijoiden ja ammatillisen koulu-
tuksen opiskelijoiden välillä.

Lapsia syntyy liian vähän – viimeinen sammuttaa valot?

Väestön uusiutuminen vaatii, että kokonaishedelmäl-
lisyyysluku on noin 2,1. Suomessa syntyvyys on ollut
vuodesta 1969 alkaen alle väestön uusiutumistason.

Vuonna 2013 kokonaishedelmällisyysluku oli 1,75.
Suunta on ollut syntyvydessä viime vuosina heikko,
jopa huolestuttava.

Vuonna 2013 syntyi hieman yli 58 000 lasta, missä on
pudotusta edelliseen vuoteen yli 1000 lasta. Muutos
on ollut pysyvämpi eli syntyneiden määrä on pienen-
tynyt viime vuodet.

Väestöpolitiikka kytkeytyy sekä lapsi- ja perhepolitiik-
kaan että työelämäkysymyksiin. Taustalla on luotta-
mus perheen perustamiseen.

Suomessa ensisynnyttäjien keski-ikä nousi edelleen
vuonna 2013 ollen 28,6 vuotta. Koko 2000-luvun aika-
na ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut vuodelle.^[5]

Lapsia ja perheitä koskevien yhteiskuntapolitiikan
linjausten huolellinen valmistelu on ratkaisevan tär-
keää kansalaisten perheen perustamista kohtaan
kokeman luottamuksen suhteen.

Suomi on monta Suomea

Lapsen oikeuksien toteutumisessa kotipaikkakunnan
merkitys on suuri. Kuntien väliset erot lakisääteis-
ten palvelujen laadussa ovat kasvussa. Esimerkiksi
9-vuotisen peruskoulun aikana saadun opetuksen
määrä vaihtelee kuntien välillä yli lukukauden. Erot
neuvolatoiminnassa, lastensuojelussa ja vapaa-ajan
palveluissa ovat merkittäviä. Eriarvoistuminen on
samaa aikaan siirtynyt maan eri alueiden väliltä
kaupunkien sisälle.

Kansalliset oppimistulosten arvioinnit ja PISA-tulok-
set osoittavat heikoimpien ja parhaimpien koulujen
löytyvän etelän metropolialueelta.

Aluekehityksessä on kyseessä kaksoishaaste sekä
kaupunkien sisällä tapahtuvana eriarvoistumisena
että kuntien välisinä eroina palveluiden tasossa.

UHAT

Heikko valmistelu, yllättävät vaikutukset

Valtion ja kuntien lapsipolitiikan valmistelussa pää-
tösten vaikutuksia lapsiin arvioidaan vähäisesti.
Monien päätösten osalta vaikutusarviointi puuttuu
kokonaan.

Sama koskee työmarkkinajärjestöjen valmistelua,
jonka merkitys muun muassa huoltajien hoiva-ajan
kehittymisen, tasaarvon ja työelämän lapsiystävelli-
syyden suhteen on suuri.

Tutkimustietoa jää hyödyntämättä päätöksenteossa
valmistelun puutteellisuuden takia. Vaikutusten ar-
vioinnin osana lasten kokemustietoa hyödynnetään
valmistelussa niukasti. Tällä on vaikutuksia muun
muassa erityisryhmiin kuuluvien lasten kokemusten
ja näkökulmien vähäisenä huomioon ottamisena.

Heikko valmistelu kytkeytyy johtamisen laatuun sekä
virkavalmistelun ja poliittisen päätöksenteon työn-
jakoon.

Universaalien palveluiden rapautuminen

Vahvoilla universaaleilla peruspalveluilla on saatu
tehokkaasti pienen kansankunnan väestöpohja hy-
vinvointiin ja tuottavaan työhön. Kuitenkin julkisen
talouden tasapainottamisessa ja yhteiskunnan ra-
kenneuudistuksissa käsitellään säännönmukaisesti
toimia, joilla heikennetään universaalien palveluiden
toimivuutta.

Kehitys näyttää olevan sekä tietoista että sattuman-
varaista. Pohdintaan yksilön oikeudesta yhteiskunnan
palveluihin sekoittuu sinänsä tärkeä kysymys kunkin
yksilön ja huoltajien vastuunalaisuudesta omasta
elämästä, perheestä ja toimintakyvystä.

Ajankohtaisia esimerkkejä universaaliuden rajaami-
sesta liittyy muun muassa valmisteluun subjektiiv-
isen päivähoito-oikeuden rajaamiseksi, keskusteluun
neuvolatoiminnan kohdentamisesta riskiperheille
sekä kotipalvelun rajaamisesta perheille, joissa per-
heiden tuen tarpeet eivät johdu huoltajiin palautuvi-
sta syistä.

Sukupolvisen syrjäytymisen kierre voimakas

Pahoinvointi ja huono-osaisuus siirtyvät sukupol-
velta toiselle. Vuonna 1987 Suomessa syntyneistä
tehty tutkimus osoittaa sukupolvisen syrjäytymisen
tapahtuvan monin mittarein.^[6] Esimerkiksi lapsista,
joiden vanhemmat ovat saaneet yli viisi vuotta toi-

meentulotukea, 70 prosenttia sai myöhemmin itse toimeentulotukea.

Toimeentulotuen saannin kesto korreloi suoraan lasten käyttämiin mielenterveyspalveluihin, lastensuojelutarpeeseen ja lasten tekemiin rikoksiin. Kouluttamattomuus, mielenterveys- ja toimeentulo-ongelmat kasautuvat lapsille, joiden vanhemmilla on ollut vastaavia ongelmia.

Suomessa 1987 syntyneistä joka viides on 21 vuoden ikään mennessä saanut psykiatrista erikoissairaanhoidoa tai lääkitystä mielenterveysongelmiinsa, noin 18 prosentilta puuttuu peruskoulun jälkeinen tutkinto, 40 prosentilla on mielenterveysongelmia, 23 prosenttia on joutunut turvautumaan toimeentulotukeen, 26 prosentilla on merkintä poliisin tai oikeuslaitoksen rekisterissä joko lieviä rikkomuksista tai saaduista tuomioista, 3 prosenttia on ollut huostaan otettuna tai kodin ulkopuolelle sijoitettuna.

MAHDOLLISUUDET

Varhaiskasvatuksen ja neuvoloiden uusi läpimurto

Talousnobelisti James Heckman on tehnyt tutkimusta yhteiskunnallisten investointien tuotoista.^[7] Nobelistin johtopäätös on, että parhaan tuoton yhteiskunta saa investoimalla mahdollisimman kattavasti alle 5-vuotiaisiin lapsiin.

Uusin geeni- ja aivotutkimus tukee Heckmanin taloustieteen mallinnuksia. Laadukkaasta varhaiskasvatuksesta hyötyvät erityisesti heikoimmassa asemassa olevat lapset. Osallistuminen varhaiskasvatukseen jo alle 3-vuotiaana parantaa lapsen älyllistä kehitystä ja sosiaalisuutta.^[8]

Oppimisvaikeudet voidaan tunnistaa yhä kattavammin noin 2-vuotiaasta alkaen. Syrjäytymisen ehkäisyssä neurologisten arviointien tekeminen neuvoloissa ja ongelmiin tuen saaminen varhaiskasvatuksessa ovat avain muun muassa koulupudokkuuden ja kriminaalihuollon asiakkuuksien vähentämiseen.

Suomalainen peruskoulu oli yksi parhaimmista innovaatioista 1900-luvulla lasten kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyen. Kuluva 2000-luvun ensimmäisen vuosisadan seuraava suuri harppaus voidaan ottaa varhaiskasvatuksessa ja neuvolatoiminnassa.

Lapsi avaa aikuisen silmät

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yksi vahvimmita periaatteista on lapsen edun huomioon ottaminen kaikessa lainsäädäntö-, hallinto- ja tuomioistuintoiminnassa, mikä edellyttää lapsen näkemysten selvittämistä ja niiden huomioon ottamista päätöksenteossa.

Tässä Suomella on vielä suuresti mahdollisuuksia oppia. Kyse on yhtäältä arkisesta lasten kohtaamisesta kodeissa, päivähoitossa, koulussa ja harrastuksissa kuin lapsen näkökulman selvittämistä, kuulemista ja kuuntelemista.

Kyse on korostetusti erityisryhmiin kuuluvien lasten äänen vahvistamisesta, kuten esimerkiksi lastensuojelussa olevien lasten, vankien lasten sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien lasten näkökulmien selvittämisestä, kuulemisesta ja kuuntelemisesta.

Tähän asti ihmiskunnan kehityksessä lapsi on ollut objekti, ei subjekti.

Lasten osallisuus avaa hyvinvointiyhteiskunnan kehittämisen uuden ikkunan ja portin parempiin palveluihin.

Mahdollisuudet ovat suuret kehittää lasten kuulemisen tapoja varhaiskasvatuksesta toisen asteen opiskelijoihin, kaikkiin alle 18-vuotiaisiin.

Oppimista tämä vaatii – erityisesti aikuisilta.

Miesten arvojen muutos – etäisestä auktoriteetista hoivavastuuseen

Lasten hyvinvoinnin ja Suomen lapsipolitiikan kannalta miesten arvojen muutos perhekeskeisyyteen on suuri mahdollisuus. Miesten vapaa-ajan toiveiden kolmen kärki 1980-luvun kalastuksesta, metsästyksestä ja remontoinnista on muuttunut 2000-luvun miehen kärkikolmikkoon lapset, perhe, puoliso. Palvelujärjestelmän ja perhevapaajärjestelmän tasolla tämä ei näy riittävästi.^[9] Perhevalmennusta, perheneuvontaa, neuvolatoimintaa – kaikkia perhepalveluja – on uudistettava vastaamaan vanhemmuuden moninaisuutta. Yksistään kyse ei ole vain miehistä, vaan yhtäältä muun muassa naisten työmarkkina-aseman parantamisesta ja esimerkiksi sateenkaariperheiden kohtaamisesta. Suomalainen perhevapaajärjestelmä on uudistettava ottamaan huomioon jo tapahtuneen arvojen ja arjen muutoksen.

[1] THL, Raportti 36/2011 [Perälä-Salonen-Halme-Nykänen]: Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. [2] Ks. esim. www.findikaattori.fi, www.thl.fi/teaviisari. [3] Ks. esim. Kivinen-Hedman-Kaipainen (2012): Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. Yhteiskuntapolitiikka 77 (5): 579–586. [4] THL:n tilastoraportti 32/2013: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet. [5] Tilastokeskus, Väestötalastot. [6] THL:n raportti 52/2012 [Paananen-Ristikari-Merikukka-Rämö-Gissler]: Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. [7] Ks. www.heckmanequation.org. [8] Karlsson, M. (2012): Päiväkotien pienentää syrjäytymisriskiä. Tessa (5), 30–31. [9] Ylikännö, Minna (2009): Isien ajankäytöstä – uuden isyyden hidas esiinmarssi. Yhteiskuntapolitiikka 74(2).

ARVIO HALLITUSKAUDEN 2011–2015 TOIMENPITEIDEN VAIKUTUKSISTA LAPSIIN

YLEISTÄ – KIRKKAITA TAVOITTEITA, VAIHTELEVA AVALMISTELUA

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi luo valtion tasolla lasten, nuorten ja perheiden asioita koskevien toimintapolitiikkojen tehokkaamman koordinoinnin ja seurannan, ottaa käyttöön lapsibudjetoinnin tarkoituksenaan seurata lasten tarpeisiin osoitettavien määrärahojen myöntämistä, järjestää erikseen kussakin kunnassa lasten tarpeisiin osoitettavien määrärahojen tehokkaan seurannan ja varmistaa määrärahojen asianmukaisen tason, tarjoaa kunnille riittävät resurssit erityisesti lapsen oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi ottaen huomioon kunkin kunnan käytettävissä olevat resurssit.

Nykytila:

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2013 julkaiseman tutkimuksen mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvia vaikutuksia tunnistettiin vuonna 2012 vain noin kolmessa prosentissa hallituksen esityksistä, mikä on sama määrä kuin vuonna 2009.^[1] Laajapohjainen lainvalmistelu on kokonaisuudessaan vähentynyt, mikä suuntauksena ei toteuta säädösvalmistelun kehittämishankkeiden yhteydessä annettuja suosituksia, joiden mukaan laajapohjaista valmistelua tulisi lisätä. Useiden vuosien ajan on monissa arvioissa valtioneuvoston poikkihallinnollisesta toimivuudesta todettu, että hallinnonalarajat ylittävien politiikkatoimien toteuttamiseksi on rakennettava nykyistä vahvempia ja velvoittavampia menettelyjä.^[2]

Hallituskauden toimet:

”Lasten, nuorten ja perheiden asioiden yhteistyötä valtioneuvostossa parannetaan luomalla toimiva koordinaatio asianomaisten ministeriöiden (STM, OKM, OM, TEM) välille.”

”Lisätään lapsivaikutusten arviointia kaikessa päätöksenteossa.”

”Hallitus kiinnittää huomiota ja arvioi lainsäädäntötyössä ja päätöksenteossa perheiden, erityisesti lapsiperheiden, asemaa.”

”Lasten, nuorten ja perheiden asioiden yhteistyötä valtioneuvostossa parannetaan luomalla toimiva koordinaatio asianomaisten ministeriöiden (STM, OKM, OM, TEM) välille.”

”Lisätään lapsivaikutusten arviointia kaikessa päätöksenteossa.”

”Hallitus kiinnittää huomiota ja arvioi lainsäädäntötyössä ja päätöksenteossa perheiden, erityisesti lapsiperheiden, asemaa.”

Lapsiin liittyvien perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä lapsen edun huomioon ottaminen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikessa yhteiskunnan päätöksenteossa vaatii tietoon perustuvaa lapsipolitiikkaa. Hallituksen tavoite luoda koordinaatio lasten, nuorten ja perheiden asioiden valmisteluun oli tärkeä ottaen huomioon edellisen hallituksen aikana toimineen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman luomat yhteistyörakenteet.

Nuorisolain (72/2006) 4 §:n mukaan valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman, jota on ensimmäisestä vuosikaudesta 2007–2011 ulottuvasta kehittämisohjelmasta alkaen kutsuttu lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaksi. Valtioneuvosto hyväksyi vuosikaudella 2012–2015 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 8.12.2011. Ohjelma sisältää hallituskauden valtakunnalliset lapsi- ja nuorisopolitiittiset tavoitteet sekä suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle ohjelmatyölle. Ohjelma muodostaa selkeän ja edellisestä ohjelmasta kehittyneen kokonaisuuden alle 29-vuotiaiden kasvu- ja elinolojen parantamiseksi.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma ei vastaa, eikä sen ole ollut määräkään vastata, hallitusohjelman kirjaukseen ministeriöiden välisen koordinaation parantamisesta. Hallituksen käynnistämä ”laaja-alainen, köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä vähentävän toimenpideohjelma” (hallitusohjelma, Katainen) ei ole luonut koordinaatorakennetta ja muutoinakin toimenpideohjelma on jäänyt merkitykseltään vähäiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla on ryhdytty selvittämään lapsi- ja perheasioiden koordinaation edellytyksiä ja rakennetta. Selvitystyötä tehtiin sosiaali- ja terveysministeriössä jo vuoden 2011 syksyllä ja vuoden 2012 keväällä, mutta tämän jälkeen selvitystyö oli pysähtyksissä aina vuoden 2014 loppuun asti. Päätöksiä lapsi- ja perheasioiden koordinaatiosta ei ole tehty.

Lapsen oikeuksien näkökulmasta vähäinen vaiku-

tusarviointi sekä koordinaatio- ja johtamisrakenteen puuttuminen ovat olleet merkittävä heikkous hallituksen lapsiasioiden valmistelussa. Tämä on johtanut vähäiseen tutkimustiedon hyödyntämiseen, monitieteisen ja poikkihallinnollisen valmistelun puuttumiseen sekä monien erityisryhmiä koskevien tarkastelujen vähäisyyteen.

Osassa hallituksen lapsiin liittyvistä valmisteluista poliittinen prosessi on sekoittanut asiantuntijavalmistelua. Näin kävi muun muassa varhaiskasvatuslain valmistelussa, jossa hallitus päätyi ehdottamaan subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamista vastoin hallitusohjelman kirjausta asiantuntijatyöryhmän valmistelun oltua vielä kesken. Myöhemmin kyseinen asiantuntijatyöryhmä päättyi esittämään, ettei subjektiivista päivähoito-oikeutta tulisi rajata, mikä muodostui lopulta hallituksen kannaksi pitkällisen poliittisen prosessin jälkeen.

Epätoivottavaa yhtäältä on, että lapsiasioista muodostetaan poliittisessa prosessissa ”paketteja”, joissa toisiinsa väljästi liittyvät asiat käsitellään kokonaisuutena. Näin tapahtui muun muassa kotihoidontuen sukupuolikiintiöittämisen ja subjektiivisen päivähoito-oikeuden sitomisessa poliittisesti toisiinsa.

Vaikka lapsivaikutusten arviointia on tehty hallituskauden aikana niukasti ja sattumanvaraisesti, hallituskauden ajalta on tästä muutamia myönteisiä poikkeuksia. Tällaisena voidaan mainita varhaiskasvatuslain valmistelu, jonka yhteydessä toteutettiin tieteellisiin metodeihin perustuva lapsivaikutusten arviointi osana säädösvalmistelua.^[3] Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ansiosta lapsivaikutusten arviointi osana laajempaa ihmisvaikutusten arviointia (IVA) on pysynyt kehittämistyön kohteena.

Tietoon perustuvassa lapsipolitiikassa myönteistä kehitystä on tapahtunut Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkistettua 13.11.2014 Lasten hyvinvoinnin

kansalliset indikaattorit, jotka antavat kuntakohtaista ja valtakunnallista tietoa lasten hyvinvoinnista. Indikaattorivalmistelu lähti liikkeelle vuosina 2007–2011 toimineesta hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmasta.^[4]

Valtiovarainministeriö asetti 31.10.2014 työryhmän tarkastelemaan lapsiperheitä ja yksin asuvia (erityisesti vanhuksia) koskevien asioiden yhteen kokoamista valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvioesityksen yhteydessä. Tämän työryhmän muistio sisältää monia myönteisiä kehittämisehdotuksia lapsivaikutusten arvioinnin kehittämiseksi osana talousarviovalmistelua. Työryhmän ehdotusten toimeenpano siirtyy seuraavalle hallituskaudelle.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja esitys:

- Kuluneen hallituskauden aikana ei ole luotu koordinaatiota lapsi-, nuoriso- ja perheasioiden valmisteluun. Hallituskauden aikana ei ole juurikaan havaittavissa valtioneuvoston työskentelyssä myönteistä kehitystä lapsivaikutusten arvioinnissa.
- Lapsivaikutusten arviointi sisältäen talousarviovalmistelun on säädettävä velvoittavaksi ministeriöitä ja kuntia koskien. Valtioneuvoston on perustettava lapsiasioita käsittelevä ministerityöryhmä ja sille useammasta ministeriöstä koostuva sihteeristö.

[1] Outi Slant & Kati Rantala (2013): Vaikutusten arviointi ja lainvalmistelun perustietoja vuoden 2012 hallituksen esityksissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 122. [2] Ks. esim. VTV:n tarkastuskertomus 212/2010: Politiikkaohjelmat ohjauskeinona. [3] Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13: Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. [4] Ks. tässä kirjassa kohdassa II otsikko ”Vuosisirja”.

MATERIAALINEN ELINTASO

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi tukee vähäosaisia perheitä, etenkin yksinhuoltajia, monilapsisia perheitä sekä pienten lasten perheitä, takaa kaikille lapsille oikeuden riittävään elintasoon, vahvistaa lasten köyhyyttä koskevaa tilastointia ja tutkimustiedon arviointia toimenpiteiden tehostamiseksi.

Nykytila:

Lasten aineellinen elintaso on Suomessa keskimäärin hyvä. Vuonna 2012 lapsista yhdeksän prosenttia kuului pienituloisiin perheisiin, mikä tarkoitti noin 100 000 lasta (Tilastokeskus, Tulonjakotilasto). Lapsista 1,2 prosenttia, vuonna 2011 lähes 13 000 lasta kuului kotitalouteen, joka saa pitkäaikaisesti eli vähintään kymmenen kuukautta toimeentulotukea (THL, Toimeentulorekisteri). Materiaalinen elintaso on erityisen heikkoa yhden huoltajan perheillä. Lähes kahdeksan prosenttia eli 83 000 lasta kuului vuonna 2011 perheeseen, jossa aikuiset eivät juurikaan käy töissä (Eurostat database, Labour Force Survey 2013).

Hallituskauden toimet:

"Sukupolvelta toiselle periytyvä köyhyys ja syrjäytyminen on katkaistava."

"Hallitus toimii voimakkaasti köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan."

"Yhdessä pidetään kaikista huolta."

Lapsilisien indeksikorotuksia ei ole tehty vuodesta 2013 alkaen. Seuraavan kerran korotus on määrä tehdä vuonna 2016, jolloin lapsilisät olisivat vuonna 2015 indeksijäädytyksestä johtuen reaalisesti vajaat kahdeksan prosenttia pienemmät kuin tilanteessa, jossa indeksitarkistukset olisi tehty lainsäädännön mukaisesti. Yhden lapsen lapsilisässä indeksijäädytysten vuoksi lapsilisä jää 8 euroa/kk pienemmäksi vuoteen 2015 mennessä, kahden lapsen lapsilisät jäävät 18 euroa/kk, kolmen lapsen lapsilisät 29 euroa/kk ja neljän lapsen lapsilisät 43 euroa/kk. Vuonna 2004 lapsilisän arvo oli vuoden 2013 rahassa mitattuna 120 euroa, kun se oli 104 euroa vuonna 2013.

Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2015–2018 hallitus on päättänyt lapsilisiin kohdistuvasta 8,1 prosentin leikkauksesta vuodesta 2015 alkaen, mikä tarkoittaa 110 miljoonan euron säästöä. Yksinhuoltajille maksettavaan korotukseen ei tehty leikkauksia (HE 165/2014 vp, HE 122/2014 vp).

Kompensoidakseen lapsilisäleikkausta hallitus valmisti pienituloisille lapsiperheille kohdistetun lapsivähennyksen verovuosille 2015–2017, jonka kustannukset ovat vuositasolla noin 70 miljoonaa euroa. Lapsivähennys pienentää verovelvollisen veroja vähennyksen määrän verran. Tulojen jäädessä niin pieniksi, ettei veroa makseta, ei vähennystä ole mahdollista tehdä. Vähennyksen piiriin arvioidaan tulevan noin 770 000 verovelvollista.

Yksinhuoltajien asumistuen taso nousee asumistukilaissa (938/2014) tehdyllä perusomavastuun laskentakaavan muutoksella, jossa lapset saavat aikaisempaan verrattuna suuremman painoarvon. Toimeentuloturvaan on vuoden 2012 alusta alkaen (laki toimeentulotuesta 1184/2011) tehty tasokorotus ja yksinhuoltajien perusosaan korotus.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja esitys:

- Hallituskauden vaikutukset perheiden materiaaliseen elintasoon ja erityisesti ostovoimaan ovat ristikkäisiä. Työttömyysturvaa, asumistukea ja toimeentulotukea on parannettu, mutta samaan aikaan on tehty kaikkia perheitä koskeva lapsilisien pienentäminen. Osalle perheistä lapsilisäleikkaus kompensoidaan verotuksen kautta, mutta köyhimpien perheiden, joilla ei ole riittävästi verotettavia tuloja, asema heikkenee. Edellä oleva todentaa, ettei hallitus ole kyennyt perhe-etuuksien tason ja tulonsiirtojen suuruuden osalta johdonmukaiseen, tiedolla johdettuun päätöksentekoon.
- Perhe-etuuksiin on palautettava indeksikorotukset. Hallituksen on kiinnitettävä erityistä huomiota yhden huoltajan perheiden toimeentuloon – yhden huoltajan kotitalouksissa asuvista lapsista vuonna 2011 oli toimeentulo-ongelmia kokenut 23 prosenttia, kun kahden huoltajan kotitalouksissa vastaava luku oli 6 prosenttia (Tilastokeskus, Tulonjakotilasto).

KOULU JA OPPIMINEN

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi kiinnittää huomiota lasten hyvinvointiin koulussa, varmistaa laitoksiin sijoitettujen lasten yleisopetukseen pääsyn, takaa lasten oikeuden saada mielipiteensä huomioon otetuiksi koulussa.

Nykytila:

Oppimistulokset ovat laskeneet vuodesta 2006 kailkilla kolmella mitatulla osaamisalueella eli matematiikassa, äidinkielessä ja luonnontieteissä. Muun muassa heikkojen lukijoiden osuus on kasvanut selvästi. Vuonna 2012 pojista 18 prosenttia ja tytöistä viisi prosenttia suoriutui heikosti Pisa-lukutaitotestissä. Vuonna 2000 poikien vastaava osuus oli 11 prosenttia, tyttöjen kolme prosenttia. Samaan aikaan koulujen työilmapiiri on parantunut ja yhä useampi 15-vuotias pitää koulusta (THL, Kouluterveyskysely). Oppilaiden mielipiteet jäivät edelleen vähälle huomiolle koulutyön kehittämisessä. Yli 40 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista arvioi, ettei heidän mielipiteitään oteta huomioon koulutyön kehittämisessä. Vuosituhannen vaihteessa vastaava osuus oli 54 prosenttia (THL, Kouluterveyskysely).

Hallituskauden toimet:

”Perusopetuksen järjestämisen lähtökohtana ovat laadukas ja turvallinen lähikoulu sekä yhtenäinen peruskoulu. Palveluiden on oltava tasa-arvoisesti ja tasalaatuisesti kaikkien saatavilla.”

”Koulujen eriytyminen estetään.”

”Sukupuolten välisiä eroja osaamistuloksissa, koulutukseen osallistumisessa ja koulutuksen suorittamisessa kavennetaan ja koulutuksen periytyvyyttä vähennetään.”

Koulunkäynnin ja oppimisen tukea koskevat muutokset tulivat voimaan 1.1.2011 (laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010). Muutoksen tavoitteena oli vahvistaa oppilaan oikeutta saada oppimisen ja koulunkäynnin tukea riittävän varhain ja joustavasti opetuksen yhteydessä, lisätä tuen suunnitelmallisuutta ja tehostaa tukitoimia sekä moniammatillista yhteistyötä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi vuoden 2014 helmikuussa eduskunnalle selvityksen kolmiportaisen tuen vaikutuksista.^[1] Johtopäätöksenä oli, että kunnat ovat edistyneet kolmiportaisen tuen toimeenpanossa perusopetuslain mukaisesti, mutta erot kuntien välillä ovat huomattavia. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrä on kääntynyt laskuun ja tehostettua tukea saavien oppilaiden nousuun. Samaan aikaan oppilashuoltotyö on selvityksen mukaan muuttunut ennaltaehkäisevämmäksi.

Kuntien välisiin eroihin kolmiportaisen tuen toimeenpanossa on kiinnittänyt huomiota myös Valtiontalouden tarkastusvirasto. Sen arvion mukaan erityisopetuksen järjestämisessä kuntien väliset erot ovat kasvaneet ja lainsäädäntö ohjaa kuntia löyhästi. Kuntien varallisuus ja päätöksenteon valinnat vaikuttavat erityisesti lievin perustein annettuun tukeen. Valtiontalouden tarkastusvirasto painottaa, että oppilaan oikeus perusopetukseen tulisi toteutua koko maassa yhdenvertaisesti.^[2]

Peruskouluja oli vuonna 2008 noin 3 200 ja vuoden 2013 lopussa vajaat 2 600.^[3] Itä-Suomen aluehallintoviraston mukaan jo kolmannes kyseisen hal-

lintoalueen oppilaista on koulukuljetusten piirissä ja lisääntyvässä määrin koulumatkaan kuluu aikaa lainsäädännön sallima maksimiraja. Toisaalla kaupunkiympäristöissä on käynnissä sisäinen eriytminen, joka heijastuu kouluihin. Koulujen toimintaympäristöjen sosioekonomisten ja etnisten erojen kasvu vaikuttaa oppimistulosten eriytymiseen koulujen välillä.^[1]

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut vuosina 2011–2014 yhteensä 200 miljoonaa euroa perusopetuksen ryhmäkokojen pienentämiseen tavoitteena parantaa oppimistuloksia, työrauhaa ja koulussa viihtymistä. Koulutuksellista tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin on myönnetty vuosina 2012 ja 2013 yhteensä 44,5 miljoonaa euroa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on osoittanut erityisavustuksia muun muassa koulunkäyntiavustajien palkkaamiseen ja vaativaan erityisopetukseen liittyvään opettajien ja koulunkäyntiavustajien koulutukseen.

Hallituskaudella tehty valtiontalouden sopeuttamistoimet eli säästöt ovat kohdistuneet suuressa määrin opetushallintoon. Yleissivistävästä ja toisen asteen koulutuksesta on vuosina 2012–2017 säästetty yhteensä noin miljardi euroa.

Perusopetuksen laatuksikriteereiden mukaisesti opetusryhmän suositeltava enimmäiskoko on 20–25 oppilasta. Vuonna 2013 suosituksen ylitti 12 prosenttia alakoulun ja kolme prosenttia yläkoulun kaikista opetusryhmistä (OPH, Koulutuksen seurantaraportit). Opetusryhmien keskimääräinen koko perusopetuksessa on pienentynyt, mutta merkittävä osa oppilaista opiskelee edelleen liian suurissa ryhmissä. Oppilaiden erityisen ja tehostetun tuen tarve ei ole vaikuttanut ryhmäkokoon.

Rakennepoliittisessa ohjelmassa hallitus linjasi esiopetuksen muuttamisesta velvoittavaksi. Uudistuksen tavoitteena on taata perusta oppimisen yhdenvertaiselle toteutumiselle, uudistuksen katsotaan lisäävän koulutuksellista tasa-arvoa ja vähentävän syrjäytymistä.

Perusopetuksen ja lukion tuntijaot uudistettiin hallituskauden aikana. Perusopetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta annettiin valtioneuvoston asetus (422/2012), joka tuli voimaan 1.8.2012. Perusopetuksen uudistamisella tavoiteltiin muun muassa taito- ja taideaineiden, liikunnan sekä ympäristö-, arvo- ja yhteiskunnallisen kasvatuksen vahvistamista. Opetushallituksen valmisteleva esiopetuksen, perusopetuksen ja lisäopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden uudistaminen on asettanut tavoitteeksi tulevaisuuden taitojen esille nostamisen akateemisten tietojen rinnalle. Uudistetut opetussuunnitelmat otetaan käyttöön vuosiluokilla 1–6 vii-

meistään 1.8.2016, seitsemännellä luokalla 1.8.2017, kahdeksannella 1.8.2018 ja yhdeksännellä 1.8.2019.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja esitys:

- Hallituskauden aikana on toteutettu monia tärkeitä uudistuksia varhaiskasvatukseen, perusopetukseen ja lukiokoulutukseen liittyen. Päivähoitolain uudistaminen, perusopetuksen uudet valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako sekä perusopetuksen uudet opetussuunnitelman perusteet ovat myönteisiä askelia lapsen yksilöllisen ja yhteisöllisen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Esiopetuksen säätäminen velvoittavaksi jokaisesta lasta koskien parantaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vuorovaikutusta sekä lapsen oikeutta kasvuun, kehitykseen ja oppimisen tukeen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että lapsi pystyy osallistumaan ammatillisesti johdettuun esiopetukseen, mikä vaatii esiopetuksen järjestelyissä muun muassa kuljetusten sekä päivähoito- ja esiopetuspäivän niveltämisen huomioon ottamista. Kotiopetuksen mahdollistaminen esiopetuksessa, ilman mekanismeja varmistua annetun esiopetuksen tasosta, ei edistä esiopetukselle säädettyjen tavoitteiden toteutumista. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja niissä tukeminen on tehtävä jokaisen lapsen osalta tiiviillä neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyöllä.
- Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen siirtyminen digitalisaatioon ja osittaiseen oppikirjattomuuteen vaativat voimakasta opettajakoulutuksen uudistamista ja lasten kokemustiedon hyödyntämistä. Toisen asteen koulutuksessa etäopiskelumahdollisuuksia on kehitettävä ja laajennettava ennakkoluulottomasti.
- Hallituskauden aikana tehty leikkaukset valtion rahoitukseen koskien perusopetusta ja toisen asteen lukiokoulutusta ovat olleet huomattavia. Oppilaan oikeus laadukkaaseen perusopetukseen ei toteudu kaikissa Suomen kunnissa yhdenvertaisesti johtuen muun muassa opettajien lomautuksista ja sijaiskiellosta, joista sijaiskielloja on pidettävä kaikissa olosuhteissa laittomina. Ylimpien oikeusvalvojien ja aluehallintovirastojen on syytä lisätä laillisuusvalvontaa lapsen oikeudesta koulutukseen sekä oppilas- ja opiskelijahuollon palveluihin. Aluehallintovirastojen toimivaltaa on laajennettava kattamaan mahdollisuus ottaa oma-aloitteisesti käsiteltäväksi havaitsemiaan puutteita lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa. Aluehallintovirastoilla on säädettävä toimivalta hallinnollisiin pakkokeinoihin, kuten sanktio- ja toiminnan keskeyttämisuhka.

[1] Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:2. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta.

[2] Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 8/2013. Tuloksellisuustarkastuskertomus. Erityisopetus perusopetuksessa.

[3] Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset.

[4] Bernelius, Venla: Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspohjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset

KASVUympäristön Turvallisuus

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi tehostaa toimiaan kiusaamisen ja ahdistelun estämiseksi kouluissa, vahvistaa ennalta ehkäiseviä palveluja erityisesti päihdeongelmaisten perheiden osalta, varmistaa ruumiillisen kurituksen

Nykytila:

Koulukiusaaminen ei ole vähentynyt 2000-luvun aikana. Yläkoululaisista 7 prosenttia joutuu viikoittain kiusatuksi (THL, Kouluterveyskysely). Toistuvasti kiusatuista tai toisten kiusaamiseen peruskoulussa osallistuneista 68 prosenttia ilmoittaa, etteivät koulussa työskentelevät aikuiset puutu kiusaamiseen ja lukiodien osalta vastaava luku on 85 prosenttia (THL, Kouluterveyskysely). Ammattiin opiskelevista tytöistä noin kolmannes on kokenut seksuaalista väkivaltaa (THL, Kouluterveyskysely). Kuudesluokkalaisista 13 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 16 prosenttia kertoo, että perheessä juodaan alkoholia useasti viikossa (Lapsiuhritutkimus, 2013). Lasten kotona kokemaa kuritusväkivaltaa on vähentynyt viime vuosina, mutta silti joka viides yhdeksäsluokkalainen vuonna 2013 kertoi kokeneensa kotona fyysistä kuritusväkivaltaa (Lapsiuhritutkimus, 2013). EU:n perusoikeusviraston vuonna 2014 julkistaman tutkimuksen mukaan suomalaisista naisista jopa noin puolet on kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa, mikä on toiseksi eniten EU:n alueella.

"Tehostetaan toimia koulukiusaamisen vähentämiseksi."

"Turvakotipalveluja lisätään alueellisen tasa-arvon edistämiseksi."

"Edistetään sovittelun käyttöä konfliktinratkaisukeinona erilaisissa rikos- ja riita-asioissa oikeudenkäyntimenettelyn nopeuttamiseksi."

Hallitus valmisti perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta koskien säädösmuutokset, joiden tavoitteena oli turvata koulujen työrauha sekä lisätä oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia ja osallisuutta (HE 66/2013 vp). Opettajien ja rehtorien toimivaltuuksia lisättiin niin sanottuun häiriökäyttäytymiseen puuttumisessa. Kasvatuskeskustelusta säädettiin ensisijainen keino puuttua oppilaan häiritsevään käyttäytymiseen. Oppilaskunnat säädettiin peruskouluihin vahvistamaan yhteisöllistä toimintakulttuuria. Opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta muun muassa järjestämällä mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssääntöjen valmisteluun. Niin sanottu koulujen työrauhaa koskevat säädösmuutokset tulivat voimaan vuoden 2014 alusta alkaen.

Suomessa käynnistettiin vuonna 2006 KiVa Koulu -ohjelma, joka on käytössä 90 prosentissa perusopetuksen kouluista. Ohjelman on tutkittu vaikuttavan kiusaamisen vähentymiseen. Ohjelman toimeenpanon laadussa on selkeitä koulu- ja kuntakohtaisia eroja.

Hallitus luopui alkoholilainkokonaisuudistuksesta huolimatta sosiaali- ja terveysministeriössä hyvin edenneestä virkavalmistelusta. Samaan aikaan tutkimustieto on ollut yksiselitteistä aikuisten alkoholinkäytön haitallisista vaikutuksista lapsiin. Päih-teiden käytöllä on yhteys lastensuojelutarpeeseen. Yksittäisistä selvityksistä on todennettavissa vanhempien runsaan päih-teiden käytön olleen osasyynä tai keskeisenä syynä noin 30–50 prosentissa huostaan-otoista. Alle 12-vuotiaiden lasten osalta osuus on korkeampi. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyta-pausten määrän kehitys korreloi alkoholin kokonais-kulutuksen kehityksen kanssa. Alkoholin kokonais-kulutuksen kasvaessa pahoinpitelytapauksen määrä kolminkertaistui vuodesta 1969 vuoteen 2011, jolloin pahoinpitelytapauksia kirjattiin 40 590. ^[1]

Euroopan neuvostossa valmistellun yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan eh-käisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus) ratifiointia Suomessa selvittänyt työryhmä jätti mie-tintönsä 28.3.2013. Hallituksen esitys yleissopimuksen hyväksymisestä siihen liittyvine säädösmuutok-sineen (HE 155/2014 vp) hyväksyttiin eduskunnassa 25.2.2014. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mie-tinnössään (TyVM 15/2014 vp) esittämän ehdotuk-sen mukaan eduskunnassa hyväksyttiin lausuma, jonka mukaan muun muassa turvakotiverkosto tu-lee rakentaa asteittain Euroopan neuvoston perhe-väkivaltaa vastustavan erikoisyksikön suosituksessa tarkoitetulle tasolle ja tähän on varattava riittävät, vuosittain nousevat määrärahat. Valiokunta piti eri-tyisen tärkeänä, että tukipalveluissa tunnistetaan ja huomioidaan erityisen haavoittuvana ryhmänä lapset, jotka elävät väkivaltaisissa perheissä. Eduskunta hy-väksyikin lausuman, jonka mukaan kaikkien yleisso-pimuksen mukaisten erityispalvelujen osalta ryhdy-tään kiireellisesti toimiin toimivien palveluketjujen ja matalan kynnyksen tukipalvelujen varmistamiseksi.

Hallitus päätti osana kuntien tehtävien ja velvoittei-den vähentämisestä, toiminnan tehostamisesta ja maksuperusteiden tarkistamisesta siirtää turvako-dit valtion rahoitusvastuulle vuodesta 2015 alkaen. Eduskunta hyväksyi 10.12.2014 lain valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuot-tajalle (HE 186/2014 vp). Muutos otettiin valtiontalou-den kehyksissä huomioon lisäämällä sosiaali- ja ter-veysministeriön hallinnonalalle erillinen 8 miljoonan euron määräraha sekä vähentämällä neljä miljoonaa euroa peruspalvelujen valtionosuusmäärärahasta. Vuoden 2015 alussa hallituksen antamassa lisätalo-usarviossa turvakotien rahoitukseen budjetoiitiin 3,3 miljoonaa euroa lisää.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja esitys:

- Lapsen turvallisen kasvuympäristön kannalta al-koholilain kokonaisuudistuksen kariutuminen on valitettavaa. Kaikki toimet vähentää alkoholinku-lutusta muun muassa saatavuutta rajoittamalla ja hintaa nostamalla parantavat lasten hyvinvointia. Samaan aikaan kyseiset toimet ovat kansantalou-dellisesti tuottavia, vaikka otettaisiin huomioon toimenpiteistä aiheutuva mahdollinen matkusta-jatuonnin lisäys. Aikuisten alkoholinkäytön osalta hallitus ei ole pystynyt riittäviin ja tarvittaviin toi-menpiteisiin. Raittiustyölain muuttaminen uudeksi ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevaksi laiksi (HE 339/2014 vp, hyväksytty eduskunnassa 12.3.2015) on myönteinen päivitys kunnissa tapah-tuvaa ehkäisevää päihdetyötä koskien.
- Oppilaskuntien aseman vahvistaminen perusope-tuslakiin on myönteinen toimenpide. Yhteisöllisen toimintakulttuurin tukeminen mahdollistaa op-pilaiden mielipiteiden ja näkökulmien huomioon ottamisen kouluarjen suunnittelussa. Oppilaiden aseman tunnistaminen muun muassa koulujen jär-jestyssääntöjen valmistelussa on myönteinen uudistus. Parhaimmillaan näillä toimilla on posi-tiivinen vaikutus oppilaiden kokemaan kouluviihty-vyteen.
- Hallituksen päätös valtiollistaa turvakotien ra-hoitus tukee parhaimmillaan turvakotitoiminnan pitkäjänteisyyttä, läpinäkyvyyttä sekä mahdollistaa paremmin seurantatietojen keräämisen turvako-titoiminnasta. Uudistus toimeenpanee Suomen vuonna 2011 allekirjoittamaa Euroopan neuvos-ton yleissopimusta naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus).
- Koulukiusaamisen ehkäisemiseksi hallituksen on tarpeen vahvistaa varhaiskasvatuksessa tapahtu-vaa kiusaamattomuuden kulttuuria. Tämä vaatii varhaiskasvatukseen rakennettavaa omaa toi-mintaohjelmaa, esimerkkinä perusopetuksessa toimiva KiVa Koulu -ohjelma. KiVa Koulu -ohjel-man toimivuutta yläkouluissa on tarpeen kehittää. Nuorisotyötä on integroitava peruskouluun.
- Päiväkotien ja koulujen sisäilmaongelmien laajuu-desta ja yleisyydestä johtuen valtion rahoitusta ja valvontaa on lisättävä terveellisten ja turvallisten kasvu- ja oppimisympäristöjen takaamiseksi lap-sille.

[1] THL:n raportti 13/2013: Alkoholi Suomessa – Kulutus, haitat ja politiikkatoimet.

TERVEYS JA HYVINVOINTI

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi vahvistaa lapsille tarkoitettuja mielenterveyspalveluja ja takaa lapsille pääsyn tutkimukseen ja hoitoihin, tehostaa toimia nuorten päihteiden käytön sekä tupakoinnin vähentämiseksi.

Nykytila:

Lasten terveyden ja hyvinvoinnin tilassa nähdään sekä myönteistä että kielteistä kehitystä. Terveysten kasvu alkaa varhain ja kehitys palautuu lapsen varhaisiin kasvuympäristöihin. Esimerkiksi 21 prosenttia ammattiin opiskelevista nuorista on kokeillut huumeita, kun vastaava luku on lukiolaisista 13 prosenttia (THL, Kouluterveyskysely). Tosi humalaan itsensä vähintään kerran kuussa juo ammattiin opiskelevista 35 prosenttia, lukiolaisista 20 prosenttia (THL, Kouluterveyskysely). Ammattiin opiskelevista tupakoi päivittäin 36 prosenttia, lukiolaisista 8 prosenttia (THL, Kouluterveyskysely). Kuitenkin kaikilla lapsilla tupakointi ja humalahakuinen alkoholinkäyttö ovat vähentyneet. Mielenterveyden oirehdinta ja yli-paino ovat lasten suurimpia hyvinvointi- ja terveysongelmia. Joka viides yläkoulussa oleva tyttö kokee masentuneisuutta, vuosituhaten vaihteessa vastaava luku oli 14 prosenttia (THL, Kouluterveyskysely). Masentuneisuutta ilmenee erityisesti lapsilla, joiden vanhemmillä on työttömyyttä ja joiden koulutustaso on matala. Lasten ja erityisesti poikien ylipaino on yleistynyt voimakkaasti. Vuonna 2013 pojista joka neljäs ja tytöistä joka kuudes oli ylipainoinen, 1970-luvun lopussa vastaavat luvut olivat pojilla ja tytöillä kahdeksan prosenttia (Nuorten terveystapatutkimus).

Hallituskauden toimet:

"Kavennetaan kouluterveydenhuollon alueellisia eroja varmistamalla neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun asetuksen toimeenpano. Erityistä huomiota kiinnitetään ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden terveyspalvelujen kehittämiseen."

"Mielenterveysongelmiin puututaan varhaisessa vaiheessa."

"Alkoholimainontaa rajoitetaan kieltämällä lapsiin ja nuoriin kohdistuvan mainonnan keinot ja sellaiset mainonnan keinot, joilla annetaan kuva alkoholin sosiaalista ja seksuaalista menestystä lisäävistä vaikutuksista."

Hallituskauden aikana on toimeenpantu äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluita koskevat uudistukset (terveydenhuoltolaki 1326/2010, valtioneuvoston asetus 338/2011). Valta-kunnallisten seurantakyselyjen mukaan neuvolan ja kouluterveydenhuollon määräaikaisten terveystarkastukset näyttävät toteutuvan säännösten mukaisesti, vaikkakin kuntakohtaisia eroavaisuuksia ilmenee. Uudistuksissa on painotettu koko perheen hyvinvoinnin monipuolista arviointia, millä on pyritty varmistamaan kohdennettua tukea ongelmia ehkäisevästi. Opiskeluterveydenhuollosta ei ole tehty kattavaa seurantatutkimusta. Sosiaali- ja terveysministeriön opiskeluterveydenhuollon kehittämisryhmä on tuottanut raportin opiskeluterveydenhuollon kehittämistarpeista. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos on laatinut opiskeluterveydenhuollon kehittämisohjelman vuosille 2014–2018.

Hallitus antoi esityksen uudeksi oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi vuodenvaihteessa 2013 ja laki (1287/2013) tuli voimaan vuoden 2014 elokuussa. Lakia sovelletaan esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ja sen piirissä on yli 800 000 lasten ja nuorta sekä yli 3000 koulua ja oppilaitosta. Lain tavoitteena on siirtää painopistettä yksilö- ja ongelma-keskeisestä työstä yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään toimintaan. Laki painottaa oppilaiden, opiskelijoiden ja huoltajien osallisuutta yhteisöllisessä oppilas- ja opiskeluhuollossa. Laki velvoitti uudistamaan opetussuunnitelman perusteet kaikkien kouluasteiden osalta. Opetussuunnitelmissa annetaan tarkemmat määräykset esiopetusyksiköille, kouluille ja oppilaitoksille koulu- ja oppilaitoskohtaisista oppilas- ja opiskelijahuoltosuunnitelmista.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki säätää toisen asteen opiskelijoille psykologi- ja kuraattoripalvelut, joihin opiskelijan on päästävä seitsemän päivän määräajassa. Kiireellisissä tapauksissa palveluun on päästävä samana tai seuraavana päivänä. Terveystenhoitajan vastaanotolle on päästävä tarvittaessa ilman ajanvarausta.

Hallitus uudisti alkoholilainsäädäntöä rajoittamalla alkoholimainontaa lasten ja nuorten suojelemiseksi. Muutokset tulivat voimaan vuoden 2015 alusta alkaen. Tavoitteena on vähentää tilanteita, joissa lapset ja nuoret altistuvat alkoholimainonnalle. Lakiuudistuksessa mietojen alkoholijuomien mainonta kiellettiin yleisillä paikoilla, kuten bussipysäkeillä,

liikennevälineissä ja mainostauluilla. Alkoholin televisiomainontaa koskeva kello 21:n aikaraja nostettiin kello 22:een saakka. Sama aikarajoitus koskee radiomainontaa. Kiellettyä on mietojen alkoholijuomien mainonta, jossa kuluttajat osallistuvat peliin, arpa-jaisiin tai kilpailuun. Kuluttajien itsensä tuottamaa tai jakamaa sisältöä, kuten kirjoituksia, valokuvia tai mainosfilmejä, ei saa käyttää mainonnassa. Tämä vaikuttaa alkoholin mainostamiseen sosiaalisessa mediassa, mutta ei koske kansalaisten omaa viestintää.

Hallitus antoi esityksen uudeksi liikuntalaiksi syksyllä 2014 (HE 190/2014 vp) , joka hyväksyttiin eduskunnassa 3.3.2015. Lain keskeisenä tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikuntaan sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön asettama terveyttä edistävän liikunnan ohjausryhmä valmisteli vuosina 2012–2013 terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan linjaukset. Näistä valmisteltu tarkennettu toimenpidesuunnitelma julkistettiin vuoden 2014 joulukuussa. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin parantaminen liikunnan avulla on linjauksissa mukana. Erityistä huomiota on kiinnitetty ylipainoisiin ja sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin.

Hallitus on jatkanut Liikkuva koulu -ohjelmaa, jossa on mukana noin 800 koulua. Vuodesta 2012 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana on valmisteltu varhaiskasvatuksen liikkumis- ja hyvinvointiohjelmaa, jonka tavoitteena on uudistaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria liikunnallisemmaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustuksissa on painotettu yleisesti ottaen lapsia ja nuoria muun muassa seuratoiminnan kehittämistuessa sekä erityisesti maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria muun muassa osana kotouttamistoiminnan liikunnallista kehittämistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on koordinoitunut kansallista lihavuuden ehkäisyohjelmaa vuosina 2012–2015.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja esitys:

- Hallituskauden aikana toimeenpannut uudistukset neuvolan ja kouluterveydenhuollon määräaikaista terveystarkastuksia koskien ovat parantaneet lapsen koko kasvuympäristön ja perheen huomioon ottamista. Laajat perhekohtaiset terveystarkastukset mahdollistavat kaikkien perheiden säännöllisen kohtaamisen.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolain säätäminen luo perustan kehittää pitkäjänteistä oppilas- ja opiskelijahuoltotyötä. Yhteisöllisen oppilas- ja opiskelijahuollon näkökulma vahvistaa ongelmia ehkäisevää hyvinvointityötä.
- Alkoholimainontaa koskevat rajoitukset ovat tarpeellisia ja ne vaikuttavat myönteisesti lasten hyvinvointiin. Poikkeuksena hallituksen myönteisistä uudistuksista alkoholimainontaa saa edelleen harjoittaa yleisötilaisuuksissa, kuten urheilutapahtumissa ja konserteissa. Alkoholin saatavuuden ja mainonnan rajoittaminen sekä alkoholin hinnan korottaminen ovat edelleen tehokkaita toimia lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi.
- Lasten liikkumisen edistämiseksi tehdyt toimenpiteet sekä liikunta- ja koulutoimen puitteissa että lasten harrastustoiminnan tukemisessa ovat olleet merkittäviä. Ministeriöiden yhteistyöllä toteutetut hankkeet ja säädösvalmistelu ovat luoneet puitteet kuntien hyvinvointityölle lasten terveellisten elämäntapojen ja muun muassa riittävän liikunnan tukemiseksi. Perusopetuksen kehittämisessä on tarpeen jatkaa hyvin käynnistynyttä liikunnan uudistamista, muun muassa poistamalla numeroarviointi.

PERHE, VAPAA-AIKA JA OSALLISUUS

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi lisää resursseja perheneuvontaan ja varmistaa, että lapsia kuullaan heitä koskevista oikeudenkäynneistä ja hallintomenettelyistä myös huostaanottotapauksissa.

Nykytila:

Lasten suhde omiin vanhempiinsa on kehittynyt myönteisesti 2000-luvulla (THL, Kouluterveyskyselyt). Erityisesti niiden poikien osuus, joilla on keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, on pienentynyt. Vuonna 2013 kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista kahdeksan prosenttia arvioi, ettei pysty juuri koskaan keskustelemaan omista asioistaan vanhempiensa kanssa, kun vuosituhannen alussa vastaava luku oli noin kaksinkertainen. Noin joka kymmenennellä yläkoululaisella pojalla ei ole läheistä ystävää, viimeisten 15 vuoden aikana luku on puolittunut (THL, Kouluterveyskyselyt). Lapsiperheistä 21 prosenttia on yksinhuoltajaperheitä ja yhdeksän prosenttia uusperheitä (Tilastokeskus, Perheet). Kokonaiseronneisuusluku on vaihdellut Suomessa 47:n ja 51:n välillä vuodesta 1994 (Tilastokeskus, Väestömuutostilastot). Tämän mukaisesti avioliittoa noin puolet avioliitoista päättyy eroon. Suomen eronneisuusluku on ollut Euroopan Unionin korkeimpien joukossa 2000-luvulla. Lapsiperheiden kotipalvelu vähentyi voimakkaasti 1990-luvun laman aikana. Kun vuonna 1990 kotipalvelua sai yli 52 000 perhettä, vuonna 2012 kotipalvelua sai runsaat 9 000 perhettä (Tilastokeskus, SOTKANet).

Hallituskauden toimet:

”Vanhemmuuden tukea sekä lasten vanhempien parisuhdeneuvontaa kehitetään ja lisätään.”

”Erosovittelua kehitetään lapsen edun vahvistamiseksi ja vanhemmuuden toteutumiseksi.”

”Lasten asemaa parannetaan oikeudenkäytössä esimerkiksi valtakunnallistamalla tuomarin, asiantuntija-avustajan ja vanhempien yhteistyömalli.”

”Pienten lasten vanhempien mahdollisuutta perheen ja työn joustavaan yhdistämiseen tuetaan.”

”Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoon erityisesti lasten ja nuorten osalta kiinnitetään erityistä huomiota.”

”Vakiinnutetaan koulujen kerhotoiminta, joka yhdessä aamu- ja iltapäivätoiminnan kanssa antaa oppilaalle mahdollisuuden harrastuksiin koulupäivän yhteydessä. Lisätään aamu- ja iltapäivätoiminnan tarjontaa perusopetuksen 1–2 luokan oppilaille sekä erityistä tukea tarvitseville.”

”Uudistetaan isyyslaki ja ajanmukaistetaan avoliitossa syntyvien lasten isyyden tunnustamista koskeva sääntely.”

Uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritellään maksuttomat sosiaalipalvelut, jollaisena säilyy edelleen kasvatus- ja perheneuvonta. Uutena palvelukokonaisuutena säädettiin maksuttomaksi lapsen ja vanhemman valvotut ja tuetut tapaamiset sekä valvotut vaihdot. Lain esitöissä uudistusta perusteltiin lapsen edulla, jonka varmistamiseksi turvataan tapaamisten toteutuminen sekä edesautetaan sopimusten ja päätösten noudattamista ilman maksuista mahdollisesti muutoin aiheutuvia riitoja.

Osassa käräjäoikeuksista kokeiltiin 1.1.2011–30.4.2014 Lapsiystävällinen oikeus -hankkeessa asiantuntija-avustajan käyttämistä lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevassa tuomioistuinsovittelussa. Kokeilun tavoitteena oli luoda lapsen edun toteuttava, nopea ja tehokas menettely lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevien asioiden käsittelemiseksi (niin sanottu Follo-malli). Kokeilun tulosten perusteella hallitus esitti (HE 186/2013 vp) asiantuntijaavusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun vakinaistamista ja valtakunnallistamista. Oikeusministeriön arvion mukaan onnistuneet sovittelut vähentävät huoltoriito-oikeudenkäyntejä, sosiaalitoimen olosuhdeselvitystyötä ja vaikuttavat näin ollen eroperheiden asioita käsittelevien viranomaisten työhön. Lakimuutokset tulivat voimaan 1.5.2014.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi sekä tasa-arvon edistämiseksi hallitus pidensi 1.1.2013 alkaen isyysvapaan 18 arkipäivästä 54 arkipäivään. Kertyvästä yhdeksästä viikosta isä voi pitää yhdessä äidin kanssa kolme viikkoa. Koko jakso tai osa siitä on mahdollista siirtää käytettäväksi ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta. Vuoden 2014 alusta alkaen tuli voimaan niin sanottu joustava hoitoraha alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmalle, jonka työaika on viikoittain keskimäärin enintään 30 tuntia.

Eduskunta hyväksyi vuoden 2014 lopulla uuden isyyslain, joka tulee voimaan 1.1.2016. Avioliittoon perustuva isyysolettama säilyy lähes nykyisellään. Jos isyys ei määrydy äidin avioliiton perusteella, isyyden voi selvissä tapauksissa tunnustaa ennen lapsen syntymää äitiysneuvolakäynnin yhteydessä. Samassa yhteydessä voidaan tehdä sopimus lapsen yhteishuollosta. Äidin oikeudesta vastustaa lapsen isän selvittämistä luovutaan. Lisäksi uusi isyyslaki laajentaa isänä itseään pitävän miehen kanneoikeutta.

Lasten harrastusmahdollisuuksien edistämiseksi ja yksinäisyyden lievittämiseksi sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi koulujen kerhotoimintaa on tuettu valtionavustuksilla vuodesta 2008 alkaen. Toiminta tavoittaa 330 000 lasta, mikä on 62 prosenttia kaikista peruskouluikäisistä. Yhteensä kerhoja on toiminnassa noin 27 500. Kerhotoiminta on lapselle

ja perheelle maksutonta.

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa, jota ohjaavat vuonna 2011 uudistetut perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet, on noin 53 000 lasta vuosiluokilta 1–2 sekä erityistä tukea tarvitsevia oppilaita. Suomen kunnista kolme ei järjestä aamu- ja iltapäivätoimintaa. Aamu- ja iltapäivätoiminnan maksut ovat noin 20–140 euroa kuussa ja toiminta työllistää 7 500 ohjaajaa.

Hallitus antoi esityksen uudeksi kuntalaki (HE 268/2014 vp) vuoden 2014 marraskuussa. Eduskunta hyväksyi kuntalakiä koskevan esityksen 13.3.2015. Kuntalaissa säädettiin kunnille velvoite asettaa nuorisovaltuusto tai vastaava muu nuorten vaikuttajaryhmä lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiseksi.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja esitys:

- Vanhempien huoltoriitoihin tarjottava tuki sovittelutoiminnan ja sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina parantaa nykytilaa. Uusi kuntalaki on myönteinen lasten osallisuuden tukemisessa. Koulujen kerhotoiminnan sekä iltaja aamupäivätoiminnan ylläpitäminen laajan joukon lapsia saatavilla edellyttää riittävästä rahoituksesta huolehtimista. Hallituksen toimet työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi lapsen edun näkökulmasta ovat olleet vaatimattomia, vaikkakin niin sanotun joustavan hoitorahan käyttöönotto oli myönteistä.
- Suomen vanhempainvapaajärjestelmässä on tarpeellista edetä muiden Pohjoismaiden tapaan malliin, jossa molemmille huoltajille on kiintiöitynä vahvemmin oma osuus vapaista. Hyvänä lähtökohtana uudistukselle toimii niin sanottu vanhempainvapaan joustomalli.
- Lasten osallisuuden ja harrastusmahdollisuuksien tukemiseksi on tarpeen kehittää peruskoulua vastaamaan niin sanotun eheytetyn koulupäivän tai kokonaiskoulupäivän mallia.
- Uusi kuntalaki vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta kuntahallinnossa. Hallituksen on tärkeää tukea Suomen lasten parlamenttien valtakunnallista toimintaa, mikä osaltaan toimeenpanee uuden kuntalain säännöksiä lasten ja nuorten osallisuudesta.

YHTEISKUNNAN TARJOAMA TUKI JA SUOJELU

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi valmistelee uuden varhaiskasvatuslain sekä parantaa varhaiskasvatuksen laatua korjaamalla henkilöstön ja lasten määrän välistä epäsuhtaa, varmistaa, että lapset sijoitetaan laitosten sijaan perheenomaiseen hoitoon ja sijaisperheisiin.

Nykytila:

Alle 1-vuotiaista vain noin prosentti on Suomessa päivähoitossa (THL). Jo valtaosa 1–5-vuotiaista on päivähoitossa, 3–5-vuotiaista yli 70 prosenttia. Suomessa lasten päivähoitoaste on pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Suomessa 0–5-vuotiaista lapsista 50 prosenttia on päivähoitossa, kun Ruotsissa vastaava luku on 74 prosenttia, Norjassa 75 prosenttia, Islannissa 75 prosenttia, Tanskassa 82 prosenttia.

Lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli alaikäisistä seitsemän prosenttia vuonna 2013 (THL, Lastensuojelurekisteri). Vuonna 1996 vastaava luku oli kolme prosenttia. Avohuollon asiakkuuksissa painotuvat teini-ikäiset, 16–17-vuotiaista avohuollon asiakkaana oli lähes 10 prosenttia. Huostassa olevien lasten lukumäärä on kaksinkertaistunut 1990-luvun alusta. Vuonna 2013 huostassa oli lähes prosentti lapsista eli noin 11 000 lasta. Erityisesti 16–17-vuotiaiden huostaanotot ovat kasvaneet. Lasten toistuva sijoittaminen kodin ulkopuolelle on nelinkertaistunut viimeisen 20 vuoden aikana. Lastensuojelun laitoshuollossa yli puoli vuotta olevien lasten määrän on kolminkertaistunut vuodesta 1991.

Hallituskauden toimet:

”Lapsiperheiden kotipalveluja ja matalan kynnyksen palveluja kehitetään ja lisätään.”

”Tehostetaan toimia huostaanottojen vähentämiseksi. Lastensuojelussa painopistettä siirretään ennalta ehkäisyyn, varhaisiin tukipalveluihin ja laitოსvaltaisuuden purkamiseen. Lastensuojelussa korostetaan perhekeskeisyyttä ja kehitetään perhehoitolainsäädäntöä edelleen ottaen huomioon myös väestön ikääntymisestä syntyvät tarpeet.”

Uusi sosiaalihuoltolaki on tullut voimaan vuoden 2015 alusta alkaen koskien lapsiperheille tarjottavaa kotipalvelua, jota on saatavissa lapsen hyvinvoinnin välttämättömäksi turvaamiseksi. Lain tavoitteena on vahvistaa peruspalveluja ja vähentää korjaavien toimien tarvetta. Kotipalvelua annetaan toimintakykyä alentavan syyn, kuten sairauden, synnytyksen, vam-

man tai uupumuksen vuoksi, tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella. Erityisellä perhetilanteella tarkoitetaan esimerkiksi perheenjäsenen kuolemaa, vanhempien eroa tai tilannetta, jossa toinen vanhemmista on vankilassa. Erityinen perhetilanne voi olla esimerkiksi perheessä, jossa on kaksoiset tai omainen hoidettavana. Kotipalvelua on jatkossa saatavilla ilman lastensuojelun asiakkuutta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseen ja sosiaalihuoltolain uudistamiseen on valtiontalouden kehyspäättöksessä vuosille 2015–2018 varattu vuosittain 9,4 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän selvittämään lastensuojelulain toimivuutta, lastensuojelun toimintakäytäntöjä sekä mahdollisia lainsäädännön muutostarpeita. Työryhmä teki toimeksiantonsa mukaisesti asiaa koskevia toimenpite-esityksiä, jotka tulivat Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen toimeenpantavaksi vuosina 2013–2015. Lastensuojelun kehittämisen toimeenpanosuunnitelma sisältää 54 toimenpidetarkoituksia. Lastensuojelulakia on uudistettu muun muassa määräaikaisten valvonnan tehostamiseksi. Vuodesta 2015 alkaen on varattu 10 miljoonaa euroa vuodessa lastensuojelun uudistamiseen. Tästä rahoituksesta 3,4 miljoonaa euroa on sidottu vuonna 2014 voimaan tulleen lastensuojelulain muutoksen toimeenpanoon.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviranomainen Valvira on yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa selvittänyt lapsen edun ja osallisuuden toteutumista lastensuojelussa. Vuonna 2013 Valvira teki selvityksen itsemääräämisoikeuden toteutumisesta muun muassa lastensuojelun ympärivuorokautisessa hoidossa olevien lasten osalta. Selvityksen ja käynnistyneen valvontatoiminnan mukaan lastensuojelun toimintayksiköissä ei tunnettu riittävän hyvin rajoitus-toimenpiteitä koskevia säännöksiä.

Vuonna 2013 Valvira toteutti kunnille kyselyn, joka keräsi tietoa kuntien lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun työntekijöiden määrästä ja kelpoisuuksista. Huomiota kiinnitettiin muun muassa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) toteutumiseen. Selvityksen tulokset osoittavat, että lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu toteutuu kunnissa vaihtelevasti. Joka kolmas lastensuojelun tehtävissä toimivasta sosiaa-

lityöntekijöistä oli vailla kelpoisuutta eli epäpäteviä. Viidesosassa kuntia alle puolet sosiaalityöntekijöistä täytti kelpoisuusehdot. Osassa kuntia ei ollut yhtäkään kelpoista sosiaalityöntekijää lastensuojelussa.

Ennen kuluva hallituskausia lastensuojelulaissa säädettyjen määräaikaisten toteutumista ei ole seurattu systemaattisesti. Valvontatoimenpiteet ovat ennen lastensuojelulain 27 a §:n säätämistä perustuneet muun muassa kanteluista saatuihin tietoihin ja kertaluonteisiin kyselyihin. Uudistuksen jälkeen Terveiden ja hyvinvoinnin laitos pyytää kunnilta kaksi kertaa kalenterivuoden aikana lastensuojelulaissa säädettyjen määräaikaisten toteutumisesta tiedot, jotka Valvira ottaa huomioon valtakunnallisessa ohjaus- ja valvontatehtävässä.

Ensimmäisen toteutetun tiedonkeruun alustavien tietojen perusteella vuodelta 2014 vireille tulleet lastensuojeluilmoitukset ratkaistiin 91 prosentissa tapauksista määräaikaisten puitteissa. Lastensuojelutarpeen selvitysten osalta ylitykset olivat laajempia, ne valmistuivat 65 prosentissa tapauksista määräajassa. Lastensuojelun määräajat ylittivät 202 kunnassa.

Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä lastensuojelulain (417/2007) ilmoitusvelvollisuutta koskeva 25 § muuttuu 1.4.2015 alkaen. Ilmoitusvelvollisten viranomaisten on ilmoitettava lapsen kohdistuneesta fyysisen väkivallan epäilystä suoraan poliisille, lastensuojeluilmoituksen ohella. Ilmoitusvelvollisuus koskee jatkossa rikoslain (39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekojen lisäksi 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Sosiaalihuoltolain uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä suositellaan, että ilmoitusvelvolliset tahot ovat tarvittaessa yhteydessä poliisiin harkitessaan, ovatko ilmoituksen tekemiseen velvoittavat olosuhteet kyseisessä tapauksessa olemassa. Konsultointi ei edellytä ilmoittamaan vielä kyseessä olevan henkilön nimeä, joten se madaltaa ilmoittamiskynnystä ja nopeuttaa tiedonkulkua, ja toisaalta ehkäisee väärien ilmoitusten tekoa.

Hallitus päätti rakennepoliittisessa ohjelmassaan 29.8.2013 toimista julkisen talouden kestävyysvajeen kuromiseksi ja talouden kasvuedellytysten vahvistamiseksi. Ohjelmassa linjattiin, että subjektiivista päivähoito-oikeutta rajataan sosiaaliset perusteet huomioon ottavalla tavalla osa-aikaiseksi, kun vanhempi on kotona äitiys-, isyys-, vanhempain- ja tai hoitopaalla tai kotihoidon tuella. Kotihoidon tuen saannin edellytyksenä taas olisi, että lapsen huoltajat hoitavat lasta itse. Lapsesta erillään asuvalla vanhemmalla olisi oikeus kotihoidon tukeen. Kotihoidon tukeen oikeuttava aika kiintiöitäisiin puoliksi molemmille huoltajille. Jos lapsella on yksi vanhempi, hän voisi hoitaa

lasta kotihoidon tuella, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Suomessa on noin 17 000 perhettä, joille maksetaan kotihoidon tukea 2–3-vuotiaista lapsista. Esityksen vaikutukset olisivat kohdistuneet noin 25 500:een alle kouluikäiseen lapseen. Hallitus päätti luopua edellä kuvatun niin sanotun perhepaketin antamisesta, kun tätä koskevat vaikutukset julkiseen talouteen arvioitiin negatiivisiksi.

Hallitus antoi esityksen päivähoitolain muuttamiseksi joulukuussa 2014 (HE 341/2014 vp). Hallituksen esitys hyväksyttiin eduskunnassa 13.3.2015. Eduskunta edellytti tässä yhteydessä, että hallitus seuraa uuden varhaiskasvatuslain kokonaisvaikutuksia, vaikutuksia laatuun ja ryhmäkokoihin, ja ryhtyy varhaiskasvatuslain toisen vaiheen uudistamisen yhteydessä toimenpiteisiin laista puuttuvien keskeisten määritelmien täsmentämiseksi, jotta turvataan lasten kokonaisvaltainen hoiva, kasvu ja kehitys. Päivähoitolain muuttamisen on tarkoitus olla ensimmäinen vaihe kohti uutta varhaiskasvatuslakia.

Hallituksen esityksen mukaisesti päivähoitolaki muuttui varhaiskasvatuslaiksi ja laissa korostettiin lapsen edun huomioimista päivähoitoa suunniteltaessa ja järjestettäessä. Lapselle säädettiin oikeus varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen tavoitteet uudistettiin ja Opetushallituksesta säädettiin varhaiskasvatuksen asiantuntijavirasto, joka laatii varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lasten sekä lasten huoltajien osallisuutta ja vaikuttamista korostettiin lisäämällä heidän mahdollisuuksiaan osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Laissa säädettiin ryhmien enimmäiskoosta päiväkodeissa. Kolme vuotta täyttäneiden kokopäivähoidossa olevien lasten ryhmässä saisi olla yhtä aikaa läsnä enintään 21 lasta ja alle kolmevuotiaiden ryhmässä enintään 12. Tämä ei estä eri-ikäisten lasten ryhmien perustamista, kunhan noudatetaan ryhmäkokosäännöstä sekä lasten ja henkilöstön välisiä suhteita.

Varhaiskasvatuslaki sisältää säännöksen toiminnan arvioinnista. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on arvioitava antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistuttava ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Varhaiskasvatus sisällytetään Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen toimialaan. Ravintoa ja toimintaympäristöä koskevat säännökset täsmennettiin. Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen. Toimitilojen ja välineiden on oltava asianmukaisia ja niissä on huomioitava esteettömyys.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2009 asettama perhehoitolainsäädännön uudistamista pohtinut työryhmä esitti raportissaan [sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:15] säädettäväksi perhehoi-

tolain, johon kootaan perhehoitoa koskevat säännökset. Perhehoitolakia koskeva hallituksen esitys (HE 256/2014 vp) annettiin eduskunnalle marraskuussa 2014 ja lakiesitys hyväksyttiin 27.2.2015.

Hallituksen esityksen mukaan lastensuojelussa ja vammaisten sekä iäkkäiden palveluissa järjestettävää perhepalvelua olisi jatkossa mahdollista antaa perhehoitajan kodin lisäksi perhehoidossa olevan kotona. Perhehoitoa olisi räätälöitävä hoidettavan edun mukaisesti. Esityksellä on tarkoitus selkeyttää perhehoidosta tehtäviä sopimuksia, perhehoidossa tapahtuvista muutoksista ilmoittamista ja perhekotien valvontaa. Lähtökohtana on, että sijoittajakunta on velvollinen valvomaan tekemiensä sijoitusten onnistumista ja että asiakas saa sellaista palvelua mistä on sovittu.

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2011 lapsen oikeuksien sopimukseen tehdyn valinnaisen pöytäkirjan, joka mahdollistaa yksilö- ja valtiovalitukset sekä tutkintamenettelyn lapsen oikeuksien sopimuksella ja sen valinnaisilla pöytäkirjoilla turvattujen oikeuksien loukkauksista. Hallitus antoi esityksen lisäpöytäkirjan ratifioinnista vuoden 2014 joulukuussa, mutta esitystä ei ehditty käsitellä ennen vaalikauden päättymistä.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja suositus:

- Hallituskauden aikana on ollut tavoitteena muuttaa painopistettä korjaavista toimista ongelmia ehkäiseviin toimiin lasten ja perheiden palveluissa. Tästä hyvänä esimerkkinä on sosiaalihoitolain uudistaminen, joka vahvistaa muun muassa kotipalveluiden saamista perheiden normaalina, ongelmia ehkäisevänä palveluna. Tällä voidaan parhaimmillaan tukea perheiden toimintakykyä ja sitä kautta vaikuttaa lastensuojelutarpeen pienenemiseen.
- Hallituksen toiminna perheiden tukemiseksi ja lasten hyvinvoinnin takaamiseksi on ristiriitaa palveluiden universaaliuden suhteen. Hallituksen esitys muun muassa sosiaalihoitolaista sisältää kirjaukset, jossa kotipalveluita saadakseen perheen ongelmat eivät saa palautua perheestä itsestään johtuviin syihin: ”Tarkoituksena on, että palvelua annettaisiin silloin, kun henkilö ei itse voi vaikuttaa avun tarpeeseen eli syy ei ole itse aiheutettu, eikä sitä voida poistaa... Kotipalvelun saaminen ei ole säännöksessä tarkoitettulla tavalla välttämätöntä, jos vanhemmat eivät suoriudu huolenpito-tehtävästä omien kyseiseen tilanteeseen liittyvien valintojensa seurauksena...”. Edellä oleva asettaisi muun muassa sosiaalihoitolain toimeenpanon

kunnissa vähintään informaatio-ohjauksen näkökulmasta ristiriitaiseksi. Eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunta puuttui kyseiseen kirjaukseen lakiesitystä koskevassa lausunnossaan ja sen seurauksena lain 19 § 2 momenttia tarkennettiin. Kotipalvelua olisi annettava toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen jokapäiväisestä elämästään. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön mukaan erityisellä perhetilanteella tarkoitettaisiin muun muassa vanhempien erotilannetta tai tilannetta, jossa toinen vanhemmista on vankilassa tai jossa perheessä on kaksoset hoidettavana.^[1] Hallituksen kaavailema subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaaminen osoitti samanlaista ristiriitaisuutta.

- Hallituksen toimet varhaiskasvatuslainsäädännön uudistamiseksi ovat olleet myönteisiä. Monilta osin hallituksen esitys parantaa nykytilaa ja lakisäateistää lapsen saman yksilöllisen kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen. Varhaiskasvatuslain uudistamista on jatkettava ripeästi tulevilla hallituskaudella.
- Lastensuojelun kehittämiseksi hallituskauden aikana on tehty lastensuojelun laadun parantamiseksi laajoja selvityksiä ja monia esityksiä, jotka toimivat pohjana kehittämistyölle. Hallitus on pystynyt parantamaan lasten asemaa laajentamalla ammattihenkilöiden ja viranomaisten ilmoitusvelvollisuutta poliisille seksuaalisen hyväksikäytön ohella muuhun henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin.
- Lastensuojelun kehittäminen vaatii tulevilla hallituskaudella muun muassa lastensuojelun tehtävä-rakenteen selkeyttämistä ja yhdenmukaistamista. Lastensuojelu on tarpeen määrittää sosiaalityön erikoistumisalueeksi ja järjestää tähän pätevoittävää erikoistumiskoulutusta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lastensuojelussa toimivien työntekijöiden pätevyyyteen. Lapsen kuulemista lastensuojelussa on parannettava. Suomessa on aloitettava

lasten kokemustiedon systemaattinen kerääminen lastensuojelusta valtakunnan tasolla. Sijaishuoltoon sijoitetun ja/tai huostaanotetun lapsen biologisten vanhempien tukea on parannettava.

- Perhehoitoa koskevan lainsäädännön uudistaminen on ollut välttämätön toimenpide tukemaan osaltaan sosiaalihuoltolain uudistamista ja siitä seuraavia lastensuojelulain muutoksia. Sekä sijaishuollossa että vammaisten lasten hoidossa pyritään laitoshoidon vähentämiseen. Ilman toimivaa perhehoitojärjestelmää tämä ei ole mahdollista. Valitettavaa on, että perhehoitolain uudistaminen edellytettiin tehtävän kustannusneutraalisti. Perhehoitolain tavoitteet ja sen suomat mahdollisuudet kehittää perhehoitoa ja sen laatua ovat vaarassa jäädä toteutumatta riittävien varojen puuttuessa. Määrärahojen lisäystä edellyttäisi perhehoidon kuntakohtaisten erojen vähentäminen.
- Eduskunnan on jatkettava yksilö- ja valtiovalitukset sekä tutkintamenettelyn mahdollistavan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valinnaisen lisäpöytäkirjan ratifiointia hallituksen antaman esityksen pohjalta.

[1] HE 164/2014 vp, PeVL 36/2014 vp, 27/2014 vp.

ERITYISRYHMIEN TARKASTELUA

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi tehostaa pyrkimyksiä torjua kaikkia syrjinnän muotoja, mukaan lukien vammaisiin lapsiin, maahanmuuttaja- ja pakolaislapsiin sekä etnisiin vähemmistöihin kuuluviin lapsiin kohdistuva syrjintä. YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi selvittää ja huomioi vammaisten lasten mielipiteet, parantaa opettajien valmiuksia opettaa vammaisia lapsia ja lapsia, joilla on erityistarpeita, sisällyttää vähemmistöjen oikeudet opettajien koulutukseen ja koulujen opetussuunnitelmiin, takaa vammaisten lasten yhdenvertaisen oikeuden osallistua yleisopetukseen, varmistaa vammaisille lapsille riittävän määrän henkilökohtaisia avustajia sekä tulkkaus- ja kuljetuspalveluja, varmistaa laitoksiin sijoitettujen lasten pääsyn yleisopetukseen, takaa vammaisille lapsille yhdenvertaisen oikeuden saada laadukkaita terveyspalveluita, vahvistaa vammaisia lapsia koskevaa tilastointia ja tilastollista analysointia. YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi kohtelee turvapaikanhakijaa, jonka alaikäisyydestä on epävarmuutta, ensisijaisesti lapsena, ja varmistaa, että turvapaikanhakijalapsia ei oteta säilöön kuin viimesijaisena toimenpiteenä, mahdollisimman lyhyeksi aikaa, kun muut vaihtoehtoiset toimet eivät ole mahdollisia. YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli vuonna 2011, että Suomi seuraa ja arvioi romani- ja saamelaislasten oikeuksien huomioonottamista kansallisissa suunnitelmissa ja ohjelmissa, varmistaa kaikkien romani- ja saamelaislasten oikeuden kielen ja kulttuuritekijät huomioiviin koulutus- ja terveydenhuoltopalveluihin ja ratifioi ILO:n yleissopimuksen no 169 itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoista.

Hallituskauden toimet:

"Hallitus toimii määrätietoisesti rasismia ja syrjintää vastaan."

"Kehitetään viittomakielisten oikeuksien toteutumista ja selvitetään mahdollisuus säätää viittomakielilaki."

"Alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden säilöön ottaminen kielletään. Kehitetään säilöönnoton vaihtoehtoja."

"Tavoitteena on hallituskauden aikana ratifioida ILO:n alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus 169 sekä YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus."

"Varmistetaan vammaisten lakisäätöisen henkilökohtaisen avun kattavuutta."

"Yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden parantamiseksi hallitus tehostaa rasismien, suvaitsemattomuuden ja muukalaisvihamielisyyden vastaista työtään sekä erilaisiin vähemmistöihin, kuten vammaisiin, eri uskontoa tai vakaumusta edustaviin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvien viharikosten torjuntaa."

Uusi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) tuli voimaan 1.1.2015. Lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Syrjintä on kiellettyä muun muassa iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen ja muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kohutuullisten mukautusten epäminen on syrjintää. Velvollisuutta tehdä kohtuullisia mukautuksia vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi laajennettiin uudessa laissa. Syrjityksi tulleiden oikeussuojaa parannettiin laajentamalla hyvityssäännöksen käyttöalaa. Yhdenvertaisuuslain uudistuksen yhteydessä selkeytettiin naisten ja miesten tasa-arvosta säädettyssä laissa (609/1986) oppilaitoksia koskevia tasa-arvon edistämissäännöksiä ja ne laajennettiin koskemaan perusopetusta antavia oppilaitoksia.

Hallituksen esitys uudeksi viittomakielilaki (HE 294/2014 vp) hyväksyttiin eduskunnassa 12.3.2015. Esityksen mukaan viittomakielilaki tulee olemaan suppea yleislaki, jonka tarkoituksena on edistää viittomakieltä käyttävän kielellisten oikeuksien toteutumista. Viranomaisen on toiminnassaan edistettävä viittomakielisen mahdollisuuksia käyttää omaa kielensä ja saada tietoa omalla kielellään. Keskeistä on

edistää viittomakielisen mahdollisuutta käyttää viittomakieltä varhaiskasvatuksessa sekä oikeutta saada perusopetusta omalla kielellään ja viittomakielien opetusta etenkin perusopetuksessa. Viittomakielisen kielellisistä oikeuksista säädettäisiin jatkossakin erillislajeissa, esimerkiksi perusopetuslaissa (628/1998) sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädettyssä laissa (812/2000). Eduskuntakäsittelyssä edellytettiin, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin sen turvaamiseksi, että viittomakieltä käyttävien oikeudet toteutuvat koko maassa siten kuin heidän kielellisiä oikeuksiaan koskevaa lainsäädäntöä laadittaessa on tarkoitettu.

Hallituksen esitys koskien ulkomaalaislain sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamista (HE 172/2014 vp) hyväksyttiin eduskunnassa 13.3.2015. Muutoksilla rajataan alaikäisiin kohdistuvaa säilöönottoa, mutta sitä ei kielletä täysin. Yksin maahan tulleita alle 15-vuotiaita lapsia ei saisi enää ottaa säilöön lainkaan. Yksin tulleen 15 vuotta täyttäneen ilman huoltajaa olevaa kansainvälistä suojelua hakevaa lasta ei saa ottaa säilöön ennen kuin häntä koskeva maastapoistamispäätös on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Tuolloin säilöönotto voi kestää enintään 72 tuntia, mutta erityisistä syistä sitä voidaan jatkaa 72 tunnilla. Eduskunnassa lakiin lisättiin korotettu vaatimus siitä, että säilöönnoton on oltava viimesijaisena keinona välttämätön. Eduskunta painotti, että lapsi tulee aina sijoittaa säilöönottoyksikköön poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystilojen sijaan. Tämä kirjattiin selkeästi säännökseen. Sisäministeriössä tehtiin vuoden 2014 lopulla selvitys säilöönnoton vaihtoehtoista ja sen yhteydessä pidettiin tärkeänä edellä mainittujen säännösmuutosten seurantaa ja niiden vaikutusten arviointia. Vaihtoehtoisia uusia tai täydentäviä turvaamistoimia olisi siten ajankohtaista harkita lähtökohtaisesti vuonna 2016.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskeva hallituksen esitys (HE 266/2014 vp) hyväksyttiin eduskunnassa 13.3.2015. Muutosten tarkoituksena on vahvistaa ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän tehtävät laissa. Uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta tulisi näin ennustettavampi ja läpinäkyvämpi sekä vastuujaoiltaan selkeämpi kokonaisuus, jossa uhreja suojellaan ja uhrien ihmisoikeudet ja yhdenvertainen kohtelu turvataan. Lapsi voi olla itse ihmiskaupan uhri, mutta sen lisäksi auttamistoimia voitaisiin antaa ihmiskaupan uhrin mukana seuraaville lapsille, jotka eivät välttämättä ole itse ihmiskaupparikoksen uhreja, mutta jotka ovat saattaneet uhriutua välillisesti tai olla muutoin auttamistoimien tarpeessa. Auttamisjärjestelmään voidaan ottaa kokonaisia perheitä, jos kaikki perheenjäsenet ovat joutuneet esimerkiksi työperäisen ihmiskaupan uhreiksi.

Hallituksen esityksen mukaan erityisesti lapsen edun huomioon ottamisen tulisi olla yksi auttamisjärjestelmän toimeenpanon johtavia periaatteita.

Hallituksen esitys eduskunnalle itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 264/2014 vp) tuotiin eduskunnan käsittelyyn vuoden 2014 marraskuussa, mutta hallitus veti sen pois ennen lakiesityksen toista käsittelyä vuoden 2015 maaliskuussa. Näin esityksen käsittely siirtyi seuraavalle hallituskaudelle.

YK:n vammaisten oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ratifiointi edistyi pitkän odotuksen jälkeen, kun sitä koskeva hallituksen esitys hyväksyttiin eduskunnassa 3.3.2015. Yleissopimuksen voimaantulo edellyttää, että sopimuksen 14 artiklan ratifiointiin edellytykset täyttyvät kansallisessa lainsäädännössä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen kohdistuvien rajoitusten sääntelyyn liittyvä hallituksen esitys (HE 108/2014 vp, ns. itsemääräämisoikeuslaki) hyväksytään eduskunnassa. Kyseisen lakiesityksen käsittelyä ei onnistuttu saamaan päätökseen tällä hallituskaudella.

Isyyslain hallituksen esityksen (HE 91/2014 vp) käsittelyn yhteydessä hyväksyttiin lausuma, jonka mukaan naisparille syntyvän lapsen oikeusturvan kannalta on tarve laatia säännökset siitä, miten lapsen juridinen suhde molempiin vanhempiinsa voidaan vahvistaa. Lausumassa edellytettiin, että tarvittavat lainsäädäntöehdotukset laaditaan isyyslain uudistamistyöryhmän mietintöön sisältyvän äitiyden sääntelyä koskevan tarkastelun ja siitä annetun lausuntopalautteen pohjalta. Tavoitteena oli, että eduskunta hyväksyy esityksen vielä tämän vaalikauden aikana. Isyyslain uudistamistyöryhmän mietinnön lausuntopalautteessa kannatettiin erityisesti äitiyden oikeudellista määrittelemistä sekä naisparin vanhemmuuden sääntelyä tilanteessa, jossa lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidolla. Asia ei edennyt eduskunnan käsittelyyn tällä hallituskaudella.

Niin sanottu tasa-arvoinen avioliittolaki hyväksyttiin eduskunnassa 12.12.2014 tehdyn kansalaisaloitteen pohjalta. Seuraava eduskunta käsittelee tähän liittyviä muutoksia muuhun lainsäädäntöön liittyen.

Lapsiasiavaltuutetun arvio ja suositus:

- Hallituksen toiminta monissa erityisryhmiä koskevilla kysymyksissä on ollut ristiriitaista ja tästä syystä epäjohtonmukaista. Tulevan hallituksen on annettava esitys eduskunnalle yksin maahan tulleiden lasten säilöönoton kiellosta. Lapsia ei tulisi ottaa säilöön missään tilanteessa, vaan kehittää vaihtoehtoisia turvaamistoimenpiteitä. Eduskunnan on käsiteltävä hallituksen esitys eduskunnalle itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta mahdollisimman nopeasti. YK:n vammaisten oikeuksista tehdyn yleissopimuksen voimaantulemiseksi eduskunnan on hyväksyttävä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen kohdistuvien rajoitusten sääntelyyn liittyvät säädösmuutokset.
- Perus- ja ihmisoikeuksien tuntemista sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten juridisen velvoittavuuden ymmärrystä on lisättävä kaikilla hallinnon tasoilla sekä päätöksentekijöiden keskuudessa. Osana tätä tarvitaan tietopohjan vahvistamista muun muassa kieli-, kulttuuri- ja etnisten vähemmistöjen elinoloista sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien lasten ja perheiden kokemuksista.

TEHTÄVÄSSÄÄN LAPSIASIAVALTUUTETUN TULEE

(laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §)

- aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa
- edistää eri tavoin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) toteutumista

Edistää ja kehittää

KANSALAISYHTEYDENTOT

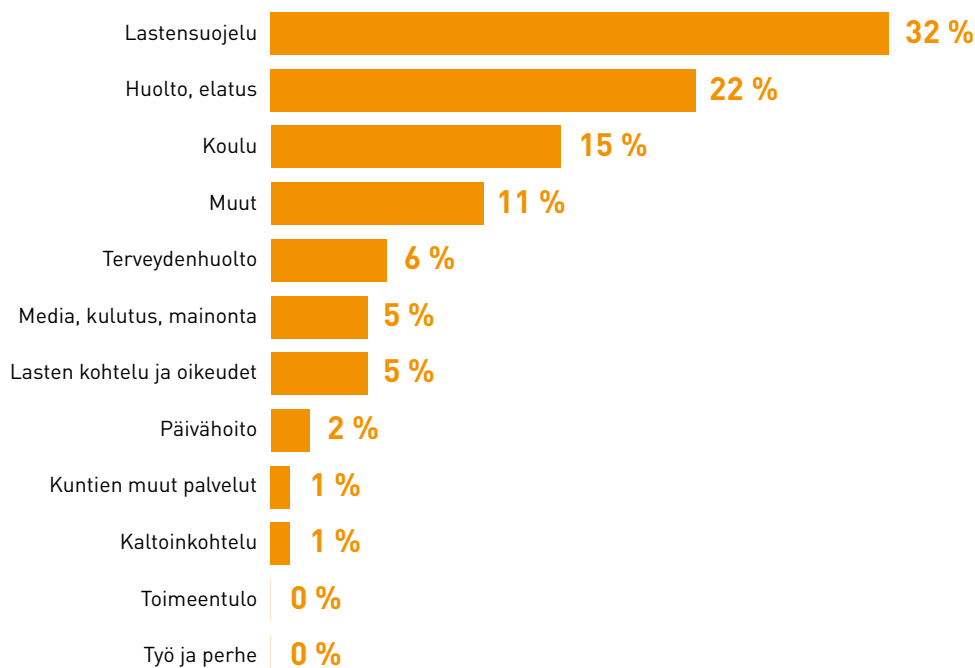
Kansalaisyhteydenottojen avulla lapsiasiavaltuutetun toimisto seuraa lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista. Yhteydenotoista saatua tietoa hyödynnetään toimiston arviointi-, edistämis- ja viranomaisyhteistyössä. Kansalaisyhteydenotot voivat johtaa viranomaiskanteluun, aloitteen tai suosituksen antamiseen.

Lapsiasiavaltuutetulle tulee vuosittain satoja yhteydenottoja kansalaisilta, jotka toivovat apua ja neuvoja tai kannanottoa lasta tai perhettä koskeviin asioihin. Kansalaisten yhteydenotoissa tuodaan usein esiin yleisemmin lasten elämään liittyviä epäkohtia ja ongelmatilanteita. Lapsiasiavaltuutetulla ei ole toimivaltaa antaa ratkaisuja yksittäisen lapsen tai perheen asiassa eikä lapsiasiavaltuutettu voi muuttaa viranomaispäätöksiä. Vastauksissaan lapsiasiavaltuutetun toimisto pääasiassa ohjaa kansalaisia ottamaan yhteyttä oikeaan viranomaistahoon tai muuhun toimijaan.

Vuonna 2014 lapsiasiavaltuutetun toimistoon tuli 655 kansalaisyhteydenottoa. Edellisenä vuonna yhteydenottoja oli 518 kpl, joten määrä kasvoi huomattavasti. Sähköpostilla kansalaiset ottivat yhteyttä 284 kertaa (edellisenä vuonna 308), puhelimitse 360 kertaa (ed. vuosi 182), kirjeitse 7 kertaa (ed. vuosi 25) ja neljästi (ed. vuosi 2) kansalainen tuli tapaamaan lapsiasiavaltuutettua toimistolle. Puhelujen määrä lähes kaksinkertaistui.

Suurin asiaryhmä vuonna 2014 tulleista yhteydenotoista koski lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa (207 kpl). Yhteydenotoissa korostuivat huostaanottoihin liittyvät kysymykset sekä ristiriidat sosiaaliviranomaisten ja vanhempien välillä. Toiseksi eniten yhteydenottoja tuli koskien lasten elatusta, huoltoa ja tapaamisoikeutta (147 kpl). Näissä yhteydenotoissa pohdittiin erityisesti lasten tapaamiseen liittyviä ongelmia, sekä lähi- että etävanhempien kannalta. Isovanhemmat ottivat yhteyttä kertoen vaikeuksista pitää yhteyttä lapsenlapsiin erotilanteissa.

KANSALAISYHTEYDENOTTOJEN AIHEET 2014

Lastensuojeluun läheisesti liittyen useissa media-asioita koskevilla yhteydenotoilla käsiteltiin lasten oikeutta yksityisyyteen. Yhteydenottajat olivat huolestuneita verkossa julkaistujen niin sanottujen huostaanottovideoiden negatiivisesta vaikutuksesta lapsen elämään lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä. Lapsen ”nettijalanjäljen” muodostuminen vanhempien sosiaalisessa mediassa julkaisemien kuvien ja muiden päivitysten kautta huolestutti monia yhteydenottajia.

Kouluaiheiset yhteydenotot kasvoivat edelleen jonkin verran määrän ollessa 96 kpl. Näissä yhteydenotoissa painottuivat aiheina koulukiusaaminen, kouluverkon karsiminen sekä koulujen home- ja muut sisäilmaongelmat sekä niiden seuraukset, kuten edellisenäkin vuonna.

Aihepiiristä riippumatta kansalaisyhteydenotoista käy ilmi, että kansalaisilla on hyvin vähän tietoa, mistä he voisivat hakea ja saada tarvitsemaansa apua ja tukea. Tilanne ei juuri ole parantunut viime vuosina. Kyse voi monissa tilanteissa olla lapsen oikeusturvan vaarantumisesta, kun yhteydenotto oikeaan toimivaltaiseen tahoon viivästyy tarpeettomasti. Esimerkiksi aluehallintovirastojen sekä sosiaaliasiamiesten ja potilasasiamiesten tulisi huomattavasti entistä

enemmän tiedottaa omasta toiminnastaan. Yleinen tietämys käytettävissä olevista oikeusturvakeinosta on edelleen liian vähäistä.

Toimiston päätehtävänä on lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanon arviointi ja tähän liittyvä lapsen oikeuksien edistäminen sekä lasten mielipiteiden välittäminen päättäjille. Lapsi- tai perhekohtainen neuvonta ei kuulu lapsiasiavaltuutetun lakisääteisiin tehtäviin ja laajaan, monimuotoiseen kansalaisten neuvontatehtävään ei toimistossa ole resursseja. Jotta kansalaisyhteydenottoihin vastaaminen saataisiin tehokkaammin hoidettua, vastaamisprosessia ryhdyttiin kehittämään vuoden 2014 kesällä. Verkkosivuille laadittiin muun muassa selkeä ohjeistus yhteydenottotahoista monissa eri lapsen ja perheen elämän haastavissa tilanteissa. Samaa ohjeistusta ryhdyttiin hyödyntämään valtaosassa sähköpostina tulleisiin yhteydenottoihin lähetettävissä vastauksissa. Yhteydenottojen kirjaamistoimintoa tehostettiin. Syksyn aikana onnistuttiin purkamaan yhteydenottoja syntynyt ruuhka lähes kokonaan. Vuoden lopussa uusiin yhteydenottoihin pystyttiin vastaamaan pääsääntöisesti noin viikon kuluessa.

ALOITTEET

Vuonna 2014 lapsiasiavaltuutettu teki viisi aloitetta kirjelmien ja kyselyiden muodossa. Aloitteissa eri toimijoita pyydettiin selvittämään lapsiasiavaltuutetun toimiston tietoon tulleita epäkohtia lasten oikeuksien toteutumisessa ja hyvinvoinnissa.

Vuoden 2014 heinäkuussa pyydettiin Valtakunnanvoudin virastolta sekä Mannerheimin lastensuojeluliitolta arvioita erityisesti lastensuojelullisesta näkökulmasta lasten joutumisesta ulosoton asiakkaiksi esimerkiksi vanhempien lapsen nimiin ottamien velkojen vuoksi tai lapsen jouduttua vahingonkorvausvastuuseen ilman, että hänellä on tuloja tai omaisuutta, joilla voisi suoritua maksuista. Mannerheimin lastensuojeluliitto korosti vastauksessaan monialaisen ja tiiviin yhteistyön lisäämistä eri viranomaisten kesken lasten ulosottoasiakkuuden ehkäisemiseksi sekä piti tärkeänä vanhemmille ja

edunvalvojille suunnatun tiedotuksen lisäämistä lasten talousasioiden hoitamisesta.

Toinen tiedustelu koski elokuvateattereissa alle 18-vuotiaille tarkoitettujen elokuvien yhteydessä mainostettavia K18-luokiteltuja tuotteita. Lapsiasiavaltuutettu pyysi arvioita tällaisten tilanteiden välttämiseksi tarvittavista toimista Finnkinon Oy:ltä, Kansalliselta audiovisuaaliselta instituutilta (MEKU) sekä kuluttaja-asiamieheltä. Finnkinon Oy totesi vastauksessaan, että lapsilta kiellettyjen tuotteiden mainonta heille tarkoitetuissa elokuvaesityksissä ei ole missään tapauksessa heidän toimintaperiaatteittensa mukaista. MEKU:n asiantuntijat painottivat lausunnossaan, että mainostettavan tuotteen trailerin, esimerkiksi tietokonepelin mainoksen ikärajaluokituksen on oltava yhdenmukainen esitettävän elokuvan ikärajaluokituksen kanssa. Tietokonepelin

ikärajaluokitus määritellään erikseen ja se voi olla korkeampi kuin siitä tehdyn trailerin luokitus.

Kolmas heinäkuussa kyselyn muodossa esiin nostettu aihe käsitteli lapsille lähetettyä kyselytutkimusta, jossa kysyttiin halukkuutta saada ruokakauppoihin muun muassa viinejä, nikotiinituotteita ja särkylääkkeitä. Taloustutkimus Oy, jonka kyselytutkimuksesta oli kyse, totesi vastauksessaan pitävänsä epäasiallisena markkinatutkimuksessa kysellä alkoholiin tai muuhun vastaavaan liittyvistä asioista alle 18-vuotiailta ja lupasivat tarkentaa ohjeistustaan tukijoille sekä korjaavansa asian kyseisen tutkimuksen seuraavaan toteutukseen.

Elokuussa lapsiasiavaltuutettu esitti Yleisradiolle suunnatussa aloitteessa ikärajamerkintöjen käyttöönottoa kulttuuri- ja urheilulähetyksissä, mukaan lukien peliohjelmat. Yleisradio totesi vastauksessaan, että asian esille nostattaneen Assembly-ohjelman ikärajaluokitukseen suhtauduttiin erityisellä vakavuudella ja etukäteisharkinnalla, ja että toimissa on noudatettu lain määrittelemää toimintatapaa. Vastauksessa todettiin, että pelillisten TV-ohjelmien lisääntyminen ja TV-ohjelmien ilmaisun tietokoneellistuminen luo uusia vaatimuksia luokituksille. Tämän vuoksi on syytä yhdessä eri toimijoiden ja viranomaisten kesken pohtia näihin lajityyppeihin soveltuvia luokittelukriteereitä ja niiden soveltamista.

Lokakuussa lapsiasiavaltuutettu osoitti kirjelmän Opetus- ja kulttuuriministeriölle sekä Kuntaliitolle koskien sairaalakoulussa opiskelevien lasten oikeutta suorittaa peruskoulu loppuun oppivelvollisuusiän täytyttyä. Samasta asiasta lapsiasiavaltuutettu teki viranomaiskantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle. Aihe sai julkisuutta mediassa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ryhtyi kirjelmän johdosta selvittämään tällaisten tilanteiden yleisyyttä. Opetus- ja kulttuuriministeriö lupasi selvittää muun muassa mahdolliset lainsäädännölliset ja rahoituksen keinot, joilla voitaisiin turvata oppivelvollisuusiän ylittäneiden nuorten perusopetuksen loppuun suorittaminen. Kuntaliitto esitti puolestaan käsityksensä, että kunnalla ei ole lakiin perustuvaa velvoitetta korvata oppivelvollisuusiän ylittäneen oppilaan perusopetuksen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia. Lakiin perustuvaa estettä ei ole sille, että lapsen kotikunta ja sairaalakoulun sijaintikunta sopivat kustannusten jaosta. Kuntaliitto totesi, että asia jää kunnan päätettäväksi.

Käsittelyn tuloksena Helsingin kaupunki ilmoitti, että ohjeistusta muutetaan ja sekä sairaalakoulussa että sijaishuollossa toisella paikkakunnalla opiskelevien lasten koulukustannukset korvataan peruskoulun loppuun saakka, myös oppivelvollisuusiän täytyttyä.

KANNANOTOT

18.12.2014	Lapsiasiavaltuutettu: Suomessa kansallisuudella tai syntyperällä ei ole merkitystä lastensuojelussa, В Финляндии национальность или происхождение не имеют значения в защите детей	28.05.2014	Salapoliisikerho tuo pienet lapset lastensuojelun kehittämiseen
16.12.2014	Lapsiasiavaltuutettu: Kiitos eduskunnalle, erityisesti työ- ja tasa-arvovaliokunnalle	28.05.2014	Lapsiasiavaltuutettu: "Koulukiusaamisen vähentämisessä ei läpimurtoa, lasten seksuaalinen väkivalta yleistä"
06.12.2014	Varhaiskasvatuksesta Suomen seuraava ylepyden aihe	29.04.2014	Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila: Harvojen Suomi vai kansakunta kaikille?
25.11.2014	Lapsiasiavaltuutettu: "Tasa-arvoinen avioliittolaki tärkeää hyväksyä"	25.04.2014	Lapsiasiavaltuutetulta laaja arvio ja suositukset toimikautensa päätteeksi: Eroon lasten eriarvoisuudesta lapsi- ja perhelähtöisillä palveluilla
13.11.2014	Lapsiasiavaltuutettu: Päätöksenteon perustuttava tietoon, ei luuloon	07.04.2014	Lapsiasiavaltuutettu vaatii turvapaikanhakijalasten säilöönoton kieltämistä
08.11.2014	Lapsiasiavaltuutettu ja EK: isät rohkeammin hoivavastuuseen	12.03.2014	EU-vaaleissa huomiota myös lasten asioihin
23.10.2014	Lapsiasiavaltuutettu: Kunnat polkevat sairaalassa olevien lasten oikeuksia		
18.09.2014	Peruskoulu vaarassa – koulut eriarvoistuvat		
29.08.2014	Lapsiin ei sovellu pätkäpolitiikka		
23.06.2014	Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila: "Leikkiikö hallitus alkoholilla?"		
23.06.2014	Lapsiasiavaltuutettu: "Hallituksen arvioitava päätösten vaikutukset lapsiin"		

LAUSUNNOT

Lapsiasiavaltuutettu antoi vuonna 2014 yhteensä 54 lausuntoa (uusimmasta vanhimpaan):

03.12.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta	13.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ehkäisvästä päihdetyöstä
28.11.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto Rikosseuraamuslaitokselle vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskevasta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmasta	13.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisalakia koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta
26.11.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle ihmisoikeusselonteosta ^[1]	06.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta perhehoitolaiksi
19.11.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriölle ulkomaalaisten säilönnön vaihtoehtoista	06.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle VIPRO II -hankkeen ALTTI-selvityksestä
13.11.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä koskien ulkomaalaisten säilönnön	30.09.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle isyyslain uudistamisesta
11.11.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle Istanbulin sopimuksen ratifiointia koskevasta hallituksen esityksestä	19.09.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laiksi transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta
11.11.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta paperittomien terveyspalveluiden järjestämiseksi	17.09.2014	Lausunto YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston kyselyyn lapsen oikeuksien edistämiseen tähtäävän toiminnan rahoituksesta
05.11.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi perusopetuslain 13 §:n ja lukiolain 9 §:n muuttamisesta	15.09.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle ILO:n 103. kansainvälisen työkonferenssin pakollista työtä koskevasta pöytäkirjasta sekä suosituksesta
31.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto evankelisluterilaisen kirkolle luonnoksesta ohjeistuksesta lapsivaikutusten arvioimisen toteuttamiseksi	26.08.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto valtiovarainministeriölle kuntalain hallituksen esitysluonnoksesta
21.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto Opetushallitukselle perusopetuksen ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteista	19.08.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriön maahanmuutto-osastolle ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmää koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta
14.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaostolle hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2015	14.08.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle opiskeluterveydenhuollon kehittämistyöryhmän toimenpide-ehdotuksista
14.10.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle Kansallisen ihmiskaupparaportoinnin kertomuksesta 2014	11.08.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle oppilas- ja opiskeluhuoltolain muuttamista koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta

29.07.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriölle hallituksen esitysluonnokseen laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta	27.04.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto ulkoministeriölle Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteosta
01.07.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto Kansalliselle audiovisuaaliselle instituutille ikärajan 14 mahdollisesta lisäämisestä ikäraja-asteikkoon	04.04.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto onnettomuustutkintakeskukselle Lasten kuolemat -tutkintaselostuksesta
18.06.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain muuttamisesta	02.04.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta
17.06.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain uudistamisesta	01.04.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi ulkomaalaislain sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohTELUSTA ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta
16.06.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle muiden uskontojen kuin evankelisluterilaisten ja ortodoksisen uskonnon opetusperusteiden tiukennuksesta perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa	31.03.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto valtiovarainministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta kuntarakennelain muuttamisesta
11.06.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle esiopetuksen muuttamisesta velvoittavaksi	31.03.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto Maakuntahallitukselle Keski-Suomen strategian luonnoksesta
06.06.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle oppivelvollisuuden pidentämisestä	17.03.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle lapsille tarkoitetuista rikoksen uhrien palveluista
30.05.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta lasten päivähoidosta (subjektiivisen päivähoidon rajoittaminen)	07.03.2014	Lapsiasiavaltuutetun vastaukset sisäministeriön maahanmuutto-osastolle kysymyksiin koskien ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen liittyvien lapsivaikutusten arvioinnista
30.05.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän esityksistä	28.02.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto ulkoasiainministeriölle vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä
22.05.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetushallitukselle esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista	11.02.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle asiantuntija-avusteista huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelua koskevasta hallituksen esityksestä
13.05.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta uudeksi liikuntalaiksi	05.02.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden kansallista toimeenpanosuunnitelmaa koskevasta muistiosta
06.05.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle yhdenvertaisuuslakia koskevasta hallituksen esityksestä	03.02.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriölle ulkomaalaisen vapaaehtoista avustettua paluuta koskevaan hallituksen esitysluonnokseen
28.04.2014	Lapsiasiavaltuutetun lausunto ulkoministeriölle lapsen myynnistä, lapsiprosituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan määräaikaissraportoinnista		

17.01.2014 Lapsiasiavaltuutetun lausunto Terveys- ja hyvinvoinnin laitokselle seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmasta 15.01.2014 Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle isyyslain uudistamista koskevasta työryhmämietinnöstä 10.01.2014 Lapsiasiavaltuutetun lausunto sisäministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta ulkomaalaislain muuttamisesta	10.01.2014 Lapsiasiavaltuutetun kommentit opetus- ja kulttuuriministeriölle ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksesta opettajankoulutuksessa 08.01.2014 Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle Euroopan neuvoston lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvovan Lanzarote-komitean kyselyyn

[1] Lapsiasiavaltuutettu antoi vastaavan sisältöiset lausunnot ihmisoikeuskeskusteluista myös eduskunnassa sivistysvaliokunnalle 2.12.2014 sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 3.12.2014.

VUOSIKIRJA

Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Jyväskylän yliopiston terveyden edistämisen keskus sekä opetus- ja kulttuuriministeriö jatkoivat vuonna 2011 käynnistynyttä Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit -hanketta, jonka tulokset esiteltiin lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa ”Eriarvoistuva lapsuus”^[1]. Vuosikirja sisältää kuvauksen lasten hyvinvoinnin tilasta Suo-

messä sekä lapsiasiavaltuutetun suositukset lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Vuosikirja julkistettiin 30.4.2014 ja sen vastaanotti peruspalveluministeri Susanna Huovinen.

[1] Eriarvoistuva lapsuus – Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3.

TEHTÄVÄSSÄÄN LAPSIASIAVALTUUTETUN TULEE

(laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §):

- pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä samaansa tietoa päätöksentekoon
- välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle
- kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille

Verkostoi ja viestii

LAPSIASIANEUVOVELUKUNTA

Lapsiasiavaltuutetun tukena toimii valtioneuvoston neljäksi vuodeksi kerrallaan asettama lapsiasianeuvottelukunta (nykyisen toimikausi päättyy 31.8.2015). Valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta määrittelee neuvottelukunnan työskentelyä ja tehtäviä. Lapsiasianeuvottelukunta voi asettaa työryhmiä. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttilan toimikauden käynnistyttyä 1.5.2014 perustettiin lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin työryhmä sekä loppuvuodesta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista edistävä työryhmä (HLBTI ja lapset). Aikaisemmin toimineista työryhmistä lakkautettiin kuntatyöryhmä. Työtään päivitetystä tehtävänannossa ja kokoonpanossa jatkoi lapsen oikeuksien viestinnän ja kansainvälisen lapsipolitiikan -työryhmä. Aiemmin perustetuista työryhmistä jatkoi lastensuojelun työryhmä.

Lapsiasianeuvottelukunta kokoontui kertomusvuonna yhteensä neljä kertaa. Neuvottelukunnan ensimmäinen kokous ajoittui lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aulan kauden ollessa lopuillaan. Keskeisiä alkuvuoden teemoja olivat katsaus lapsiasiavaltuutetun toimintaan ja sen vaikuttavuuteen vuosina 2005–2013, lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilöresurssien vähäisyys sekä valtuutettujen hallinnollisen siirron valmistelu oikeusministeriön yhteyteen.

Tuomas Kurttila aloitti lapsiasianeuvottelukunnan puheenjohtajana 1.5.2014 alkaen. Lapsiasianeuvottelukunnan sihteerin tehtäviä hoiti alkuvuodesta lakimies Reetta Peltonen (oman toimen ohella). Uudeksi lapsiasianeuvottelukunnan sihteeriksi tuli elokuussa Suomen Unicef ja heidän määräämäänsä kotimaisen vaikuttamistyön päällikkö Mirella Huttunen.

Lapsiasiavaltuutettu Kurttilan johdolla lapsiasianeuvottelukunnassa käytiin keskustelua varhaiskasvatustalainsäädännön valmistelusta, toimiva lastensuojelu-selvityksen jatkotoimista, lastensuojelun laatusuosituksista, sosiaalihuoltolain uudistuksesta, lapsilisiin tehdyistä muutoksista, lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanosta, muutoksista lakiin lapsiasiavaltuutetusta, lapsen oikeuksista mediassa, valtioneuvoston perheasioiden koordinaation edistymisestä, alaikäisen turvapaikanhakijan asemasta ja säilöönnotosta, valtion taloudesta ja hallituksen lapsipolitiikasta, nuorisolain uudistamisesta sekä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamisesta. Lapsiasianeuvottelukunnassa alusivat muun muassa valtiovarainministeri Antti Rinne (julkisen talouden tila, valtion talousarviovalmistelu), Julkisen sanan neuvoston puheenjohtaja Risto Uimonen (lapset mediassa), Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuspäällikkö Minna Salmi (lapsilisät), työ- ja elinkeinoministeriön kaupallinen neuvos Pekka

Lindroos (tulevaisuusselonteko) ja valtiovarainministeriön ylijohtaja Lasse Arvela (lapsilisät).

Lapsen oikeuksien viestinnän ja kansainvälisen lapsipolitiikan työryhmä kokoontui vuoden aikana kerran syksyllä. Työryhmän puheenjohtajana toimi lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila. Työryhmän sihteerinä aloitti Lastensuojelun Keskusliitto, joka vastasi lapsen oikeuksien viikon operatiivisesta toteutuksesta ja koordinoinnista. Työryhmän tehtävänä oli seurata lapsen oikeuksien viestinnän kansallisen toimeenpanosuunnitelman toteutumista.

Lastensuojelun työryhmä kokoontui yhteensä neljä kertaa. Työryhmän puheenjohtajana toimi erityisasiantuntija Tiina Muukkonen ja sihteerinä erityisasiantuntija Jaana Tervo Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Työryhmässä käsiteltiin yksin maahan tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kohtelua lastensuojelun näkökulmasta, taustayhteisöjen lastensuojeluun liittyvien palautteiden, kanteluiden ja kansalaisyhteydenottojen keskeisiä kysymyksiä sekä uusperheiden nuorten sijoituksiin liittyvää keskustelua.

Lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin työryhmä (LapBu) aloitti toimintansa syksyllä. Sen puheenjohtajana toimi tilaajajohtaja Markku Rimpelä Hämeenlinnan kaupungista ja sihteerinä ylitarkastaja Raija Harju-Kivinen lapsiasiavaltuutetun toimistosta. Työryhmä kokoontui vuoden aikana yhteensä kolme kertaa ja pienempi työryhmä ”LapBu-nyrkki” neljä kertaa. Työryhmä laati luonnoksen ”Väestölähtöinen budjetointi ja vaikutusten arviointi, lasten ja nuorten palvelut” esitykseksi hallitusohjelmaan, joka esiteltiin muun muassa lapsiasianeuvottelukunnalle ja valtiovarainministeri Antti Rinteelle.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista edistävä työryhmä (HLBTI ja lapset) aloitti varsinaisen työskentelynsä vuoden 2015 puolella. Sen puheenjohtajaksi kutsuttiin Sateenkaariperheet ry:n toiminnanjohtaja Juha Jämsä, sihteerinä toimi lakimies Merike Helander lapsiasiavaltuutetun toimistosta ja oik.yo Juha Rekola lapsiasiavaltuutetun Nuorista Neuvonantajista.

Kuntatyöryhmä kokoontui vuoden aikana kerran. Kokouksessa käsiteltiin kuntauudistusta koskevaa selvitystyötä. Lasten kannalta keskeisiä asioita ovat muun muassa palvelujen saatavuus, tasapuolisuus ja laatu, lasten vaikutusmahdollisuudet, mahdollisuudet opiskeluun lähellä kotia ja kunnan talous ja sen myötä mahdollinen velkaantumisen lasti tuleville sukupolville.

NUORET NEUVONANTAJAT

Nuorten neuvonantajien tehtävänä on välittää nuorten näkemyksiä lapsiasiavaltuutetun toimistolle. Vuonna 2014 ryhmään kuului 20 iältään 15–20-vuotiaasta nuorta eri puolilta Suomea. Ryhmän keskeisenä toimintamuotona olivat tapaamiset, joita pidettiin vuoden aikana viisi. Ryhmälle perustettiin vuoden 2014 toukokuussa tiedottamista ja keskinäistä ajatusten vaihtoa varten oma suljettu Facebook-ryhmä. Nuoret saivat vuoden mittaan kommentoida esimerkiksi kouluterveyskyselyn kysymyslomaketta sekä kehitteillä ollutta nuortenideat.fi-palvelua. Osa nuorista osallistui asiantuntijan roolissa erilaisiin tapahtumiin, kuten Parempi Hietsu -osallisuustyöpajaan kesäkuussa.

Tapaamiset rakentuivat pääosin nuorten keskustelulle ja ryhmätyöskentelylle sekä tapaamisen teemaa koskeville vierailijaesityksille. Tammikuussa vuoden ensimmäisessä tapaamisessa, joka oli tämän NuNe-ryhmän ensimmäinen kokoontuminen, suunniteltiin tulevan vuoden toimintaa ja painopisteitä. Nuorille tärkeinä teemoina esille tulivat kuntaan ja kouluun liittyvät asiat, jotka päätettiin ottaa ryhmän toimintasuunnitelman pohjaksi. Ryhmän toisessa tapaamisessa maaliskuussa pohdittiin valtiovarainministeriön neuvottelevan virkamiehen Inga Nyholmin sekä ylitarkastaja Suvi Savolaisen johdolla kunta-asioita ja erityisesti nuorisovaltuustojen roolia kunnissa. Todettiin, että nuorisovaltuustojen rooli on hyvin erilainen eri kunnissa ja pidettiin tärkeänä sitä, että jokai-

nessa kunnassa nuoria kuultaisiin erityisesti asioiden ja päätösten valmisteluvaiheessa.

Kolmannen kerran ryhmä tapasi kesäkuussa, jolloin keskusteltiin lapsiasiavaltuutetun vuoden 2014 Vuosikirjasta. Eriarvoistumisen kehityskulku tunnistettiin nuorten elämässä, ja erityisesti turvattomuuden tunteen lisääntyminen tuotiin esille. Neuvonantajilla oli useita kehittämis ehdotuksia Lasten hyvinvoinnin kansallisiin indikaattoreihin. Neljäs tapaaminen lokakuussa oli tavanomaisesta poikkeava, sillä ryhmä tapasi Tasavallan presidentin Sauli Niinistön. Kukin neuvonantaja kirjoitti tasavallan presidentille yhdestä nuorten elämässä olevasta ongelmasta ja esitti tätä koskien ratkaisun. Nuoret keskustelivat presidentti Niinistön kanssa muun muassa nuorisotyöttömyydestä, koulukiusaamisesta, koulutuksesta, yksinäisyydestä, eriarvoistumisesta, nuorisostrategiasta ja äänestysaktiivisuudesta. Vuoden viimeisessä tapaamisessa marraskuussa ryhmä pohti opetus- ja kulttuuriministeriön opetusneuvoksen Najat Ouakrim-Soivion johdolla, millainen on tulevaisuuden peruskoulu. Koulun keskeisenä tehtävänä nähtiin erityisesti oppimaan oppimisen taidot. Osallisuutta ja kansalaistaitojen oppimista haluttaisiin lisätä kouluihin. Nykyisessä koulussa hyvänä pidettiin kouluterveydenhuoltoa, maksutonta peruskoulua sekä ammattitaitoisia opettajia.

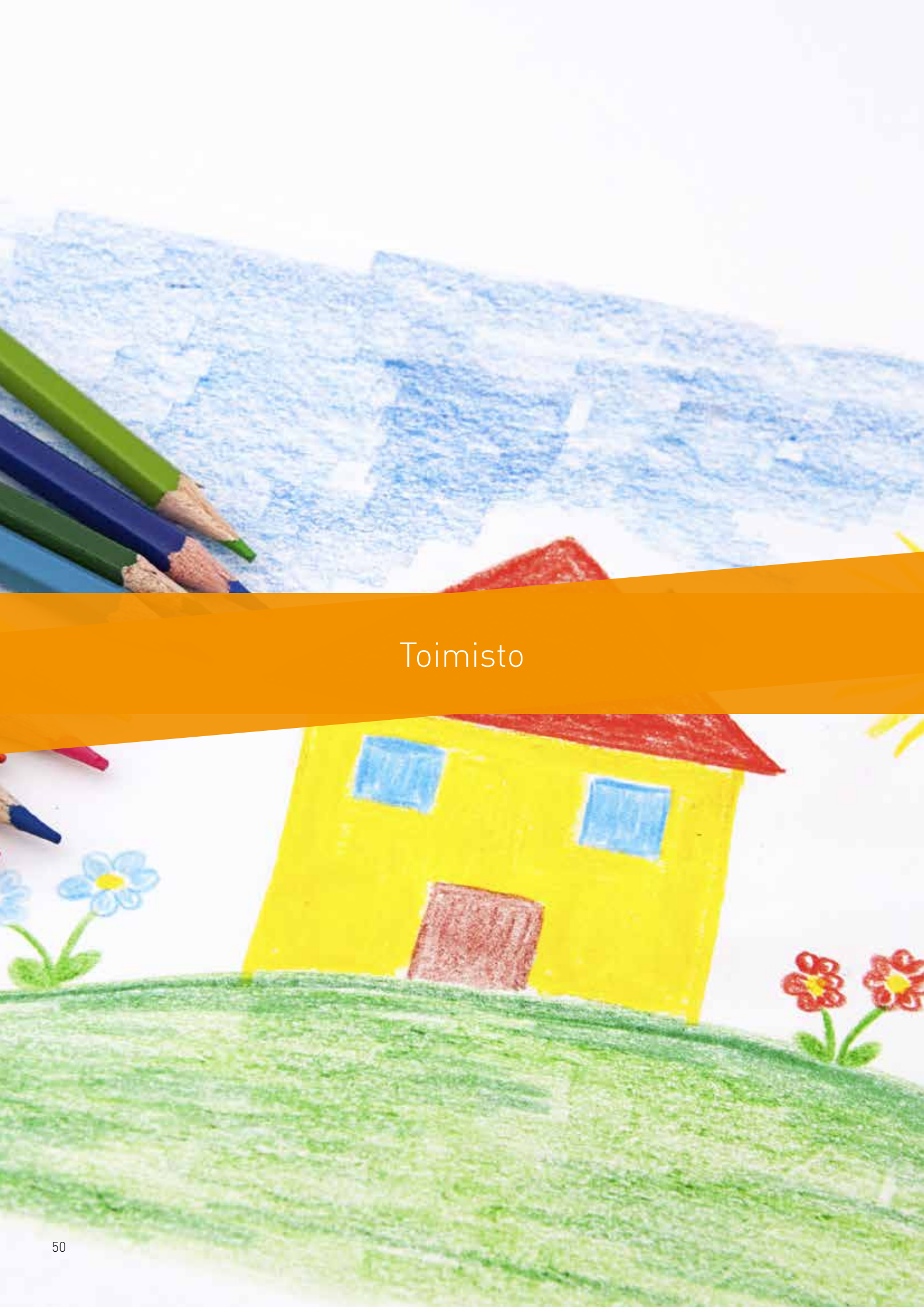

LASTEN SIVUT

Lasten sivut, www.lastensivut.fi, on alakouluikäisille lapsille suunnattu verkkopalvelu, jossa on tietoa lapsen oikeuksista ja vinkkejä lasten usein kohtaamiin ongelmatilanteisiin sekä vuorovaikutteisia toimintoja, kuten keskusteluja ja pelejä. Vuonna 2014 Lasten sivujen ylläpitoa jatkettiin yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Agora Centerin kanssa. Sivuilla julkaistiin uutisia sekä tarinoita ja piirroksia. Vuoden teemoja olivat nettiturvallisuus, "Mikä minusta tulee isona?", toisten kunnioittaminen sekä lapsen oikeus leikkiin. Sivuilla hyödynnettiin materiaalia, jota saatiin lapsiasiavaltuutetun kuntavierailuista yhdessä sivujen Sisu-maskotin kanssa.

Sivuilla julkaistiin uusi Aikuisille-osio, jossa annetaan vinkkejä sivujen hyödyntämiseksi opetuksessa ja kasvatuksessa. Lasten sivut olivat esillä muun muassa Kuntamarkkinoilla sekä SciFest- ja ToukoFest-messuilla Joensuussa ja Jyväskylässä. Sivujen käyttöaste vakiintui noin 33 800 käyntiin ja 25 100 kävijään vuoden 2014 aikana.

Keväällä 2014 Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Lasten sivujen kehittämiseksi 40 000 euron rahoituksen. Hankkeen tarkoituksena on pelillistää sivuilla oleva Apua moneen ongelmaan -osio sekä muuttaa sivut mobiililaitteilla toimiviksi. Vuoden 2014 aikana toteutettiin yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Agora Centerin kanssa pelisuunnitelma, jota lähdettiin toteuttamaan loppuvuodesta. Vuoden mittaan aloitettiin laajempi arvio Lasten sivujen kehitystarpeista.

Toimisto

HENKILÖSTÖ

Vuonna 2014 lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelivät lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula (30.4.2014 asti), lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila (1.5.2014–), ylitarkastaja Raija Harju-Kivinen, lakimies Merike Helander, ylitarkastaja Jouko Laaksonen (1.7.–31.12.), ylitarkastaja Terhi Tuukkanen (1.1.–30.6.), osastosihteeri Pirkko-Liisa Rautio. Toimiston siistijänä toimi Eila Paananen. Toimiston atk-tukihenkilönä toimi Jukka Jokinen Isoworks Oy:stä. Korkeakouluharjoittelijoina toimivat Kaisa Järvelä (1.11.2013–30.1.2014), Piia Jäntti (1.10.–31.12.). Ulkopuolista, väliaikaista, työvoimaa toimisto vuokrasi StaffPoint Oy:ltä, josta toimistolla työskentelivät Satu Räsänen (7.1.–28.2.) ja Jenni Mattinen (16.–27.6.). Toimiston graafisesta suunnittelusta vastasi Workshop Päiviä Oy ja painotöistä Aksidenssi Oy.

Lapsiasiavaltuutetun toimistoon tehtiin työsuojelutarkastus huhtikuussa ja seurantatarkastus marraskuussa. Henkilöstön hyvinvointia ja toimiston työn kehittymistä seurattiin henkilöstökyselyin lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttilan toimesta (2 kpl, toukokuu, marraskuu). Lapsiasiavaltuutetun toimiston työterveyspalvelut tuotti Terveystalo Oy, jossa nimettynä työterveyshoitajana oli Auli Ryyänen ja työterveyslääkärinä Suvi-Tuuli Ojala. Vuodelle 2014 toimiston henkilöstökoulutusmäärärahaksi oli budjetoitu yhteensä 1200 euroa. Toimisto sai yhteistä koulutusta syksyllä vaativiin asiakastilanteisiin. Lapsiasiavaltuutetun toimisto toimi osoitteessa Vapaudenkatu 58 A, Jyväskylä.

TOIMISTO NÄKYVILLÄ, KUULUVILLA

Lapsiasiavaltuutetun näkyvyys mediassa kasvoi merkittävästi edelliseen vuoteen verrattuna. Mediasumia oli yhteensä 787 (vuonna 2013 479 kpl). Suurin osa medianäkyvyydestä (83 prosenttia) keskittyi sanoma- ja aikakauslehtiin. Vuoden aikana esille nousseita asioita olivat muun muassa lapsiasiavaltuutetun vaihdokseen liittyvät uutiset, lapsiperheiden kotipalvelu, työn ja perhe-elämän yhdistäminen, päivähoito-oikeus, lasten ja nuorten yksinäisyys, ongelmien kasautuminen ja eriarvoistuminen, koulu-kiusaaminen, lasten älypuhelinien käyttö, kouluihin liittyvä eriarvoistuminen, oikeus sairaalakouluun ja tasa-arvoinen avioliittolaki.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto käytti vuoden aikana useita puheenvuoroja järjestöjen, viranomaisten, kirkkojen ja kuntien tilaisuuksissa eri puolilla Suomea. Esiintymistilaisuuksia lapsiasiavaltuutetun toimistolla on useita viikoittain. Vain osa pyynnöistä pystyttiin suuren kysynnän vuoksi toteuttamaan. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila teki viikoittain virallisia kuntavierailuja eri puolille Suomea. Lap-

siasiavaltuutetun toimisto osallistui osana laajaa viranomais- ja järjestötoimijoiden verkostoa lapsen oikeuksien päivän ja viikon viettämiseen, jota koordinoi Lastensuojelun Keskusliitto ry. Lapsiasiavaltuutetun toimisto kehitti Pyöreän Pöydän -konseptin, jossa kutsutaan viranomaisia, järjestöjä, tutkimusta ja muita asiantuntijoita keskustelemaan tietyistä ajankohtaisista teemasta. Tilaisuudet eivät ole yleisötilaisuuksia, vaan mahdollistavat luottamuksellisemman ja dialogisemman ajatusten vaihdon. Ensimmäinen Pyöreän Pöydän keskustelu järjestettiin 16.12.2014 otsikolla "Lapsi erotilanteissa – toteutuuko lapsen etu?".

Lapsiasiavaltuutetun toimisto osallistui Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston ENOCin ja Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen vuosittaisiin kokouksiin. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila valittiin Euroopan Neuvoston lapsen oikeuksien strategian vuosille 2016–2019 valmistelussa romanilasten oikeuksien raporttijoiksi. Lapsiasiavaltuutetun toimisto priorisoi omaa työtään pohjautuen syksyllä hyväksyt-

Vuonna 2014

+5 000 tykkääjää

+700 seuraajaa

tyyn uuteen strategiaan ja toimintasuunnitelmaan.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston viestinnästä yhdessä henkilökunnan kanssa vastasi Medita Communication Oy 31.7.2014 asti ja syksystä alkaen SST Oy. Toimisto kilpailutti viestintäpalvelut vuoden 2014 kesällä ja valituksi tuli SST Oy. Lapsiasiavaltuutetun toimisto avasi Facebook-sivun ja Twitter-tilin toukokuussa. Vuoden aikana Facebook-sivulle kertyi noin 5000 seuraajaa/tykkääjää ja Twitter-tilille noin 700. Toimiston henkilökunta päivitti molempia viestintäkanavia päivittäin. Lapsiasiavaltuutetun toimisto käynnisti syksyllä verkkosivuston uudistamisen. Verkkosivulle www.lapsiasia.fi tehtiin ajankohtaispäivityksiä useita kertoja viikossa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto julkaisi vuoden aikana kuusi uutiskirjettä. Uutiskirje uudistui rakenteeltaan ja ulkoasultaan. Uutiskirjeissä käsiteltiin muun muassa paperittomien lasten oikeutta terveyspalveluihin, lasten hyvinvoinnin tilaa Suomessa, poikien ympärileikkauksia, kouluvihiytyvyyttä, oppimisvai-

keuksien tunnistamista, lapsiasiavaltuutetun toimiston lasten nettisivuja ja Nuorten Neuvonantajien toimintaa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto järjesti viestintäkampanjan kannustaen isiä jakamaan kuvia lasten kanssa viettämästään ajasta verkkosivulla www.isan-kanssa.fi ja jakamaan kuvia sosiaalisessa mediassa. Kampanjassa aktivoitiin bloggareita kirjoittamaan teemasta. Isien lähettämiä kuvia kertyi noin 300 ja blogeja jaettiin lapsiasiavaltuutetun toimiston Facebook-sivulla. Toimisto organisoi kampanjan joulun alla kannustaen aikuisia viettämään lapsiystävällistä joulua. Sivustolta www.lapsiystavallistajoulua.fi pystyi tekemään ja lähettämään aihetta käsittelevän sähköisen joulukortin. Lapsiasiavaltuutetun viestinnästä vastasi Medita Communication Oy:ssä Tiinu Wuolio ja SST Oy:ssä Liisi Tamminen tiimeineen.

HALLINTO JA TALOUS

Lapsiasiavaltuutetun toimiston palkka- ja toimintamäärärahat sisältyivät valtion talousarviossa sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenojen momentille. Vuonna 2014 lapsiasiavaltuutetun toimintamenoihin kului yhteensä 617 152,13 euroa. Toimintamenoista palkkojen osuus oli 373 046,84 euroa ja muiden menojen osuus oli 244 105,29 euroa.

Lapsen oikeuksista tiedottamiseen ja oikeuksien edistämiseen toimintamenoista kului 43 718,23 euroa. Menoerä pitää sisällään muun muassa lapsiasiavaltuutetun lasten sivujen (www.lastensivut.fi) ylläpidon ja kehittämisen, tapahtumiin ja messuille osallistumiset ja osan lapsiasiavaltuutetun julkaisutoiminnasta. Lasten oman osallistumisen tukemiseen ja vahvistamiseen kului 11 858,66 euroa. Lasten omaan osallistumiseen kuuluivat muun muassa lapsiasiavaltuutetun Nuorten Neuvonantajien toiminta ja "Sisu-kissan"-kouluvierailut, sekä osa julkaisutoiminnasta.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjaan kului vuoden 2014 aikana 47 860,27 euroa, kulut pitävät sisällään mm. taitto-, painatus-, graafisen suunnittelun-, toimitus-, ja käännöskuluja. Kustannuksia nosti osana vuosikirjaa julkaistu laaja selvitystyö lasten hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistoiminnan kulut olivat yhteensä 27 289,78 euroa. Vaikuttamistoimintaan liittyviä kuluja olivat muun muassa pääosa julkaisukustannuksista ja hanketoimintaan osallistumiseen liittyvät kulut. Viestinnän ja tiedottamisen osuus toimintamenoista oli 65 681,51 euroa. Viestintä ja tiedotus kuluihin lukeutuivat mm. viestinnän tukipalvelut, lapsiasiavaltuutetun [www-sivuston](http://www.lapsiasia.fi) (www.lapsiasia.fi) ylläpito- ja kehityskustannukset, sekä verkkopalvelinmaksut.

Henkilöstö ja hallintokuluihin kului yhteensä 45 607,73 euroa. Henkilöstö ja hallintokulut pitävät sisällään ATK:n käyttöpalvelut ja tietoliikennekulut, ulkopuolisilta tahoilta ostetut asiantuntija- ja henkilöstöpalvelut, osa puhelin- ja toimistokuluista sekä koulutuskuluista.

Osa lapsiasiavaltuutetun toimiston menoista sisältyy sosiaali- ja terveysministeriön yhteisiin menoihin. Tällaisia menoeria ovat muun muassa toimitilojen vuokra, postimaksut, toimistotarvikkeet, atk-laitteet, matkapuhelimet, lehtien- ja kirjojen tilaukset, toimitilojen irtaimisto ja sisustus.

Vuoden 2014 aikana valmisteltiin lapsiasiavaltuutetun toimiston hallinnonalan siirtymistä oikeusministeriöön osana yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamista. Lakiin lapsiasiavaltuutetusta lisättiin hallituksen esityksen mukaisesti tehtävän "itsenäisen ja riippumaton" asema sekä eduskunnan työ- ja tasa-arvovaliokunnan toimesta lapsiasiavaltuutetun kertomuksen antaminen eduskunnalle joka neljäs vuosi.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston menot talousarvion menolajien mukaan vuonna 2014 (ilman henkilöstökuluja).

LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMISTON MENOT TALOUSARVION MENOLAJIEN MUKAAN VUONNA 2014 (ilman henkilöstökuluja)

